ePublishing
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Πρεβεζάνικα Χρονικά

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, 57-58 (2021)

Ναυτικές επιχειρήσεις στον Αμβρακικό κόλπο κατά την Ελληνική Επανάσταση (1821-1829)

Σπυρίδων Σκλαβενίτης

doi: 10.12681/prch.36535

Copyright © 2024, Σπυρίδων Σκλαβενίτης

Άδεια χρήσης Creative Commons Αναφορά 4.0.

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σκλαβενίτης Σ. (2024). Ναυτικές επιχειρήσεις στον Αμβρακικό κόλπο κατά την Ελληνική Επανάσταση (1821-1829). *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, 265–292. https://doi.org/10.12681/prch.36535

https://epublishing.ekt.gr | **e-Εκδότης:** EKT | **Πρόσβαση:** 28/01/2026 08:33:54

Σπυρίδων Α. Σκλαβενιτης

Ναυτικές επιχειρήσεις στον Αμβρακικό κόλπο κατά την Ελληνική Επανάσταση (1821-1829)

Η Πρέβεζα βρέθηκε ελάχιστες φορές στο επίκεντρο πολεμικών γεγονότων κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης. Η πρώτη και ίσως μοναδική φορά που τέθηκε με αξιώσεις το ενδεχόμενο κατάληψής της από τις ελληνικές δυνάμεις, ήταν τον Απρίλιο του 1821. Ωστόσο, η ευκαιρία δεν αξιοποιήθηκε.[1] Την ίδια περίοδο, μέχρι και τον Ιούλιο του 1822, παρατηρείται ελληνική ναυτική παρουσία στον Αμβρακικό κόλπο, η οποία όμως δεν κατόρθωσε να απειλήσει σοβαρά την Πρέβεζα. Πέρασαν έξι χρόνια μέχρι να εμφανιστεί η επόμενη περίπτωση που ελληνικές δυνάμεις βρέθηκαν σε απόσταση αναπνοής από την πόλη, επιχειρώντας, μάλιστα, και επιθέσεις εναντίον της. Η συγκυρία εκείνη εντασσόταν σε ένα ευρύτερο πλαίσιο πολεμικών επιχειρήσεων που εκδηλώθηκαν το διάστημα 1828-1829 στη Δυτική Ελλάδα, μεταξύ των οποίων έχουμε και το μέτωπο στον Αμβρακικό. Πρόκειται για τη δεύτερη περίοδο ελληνικής ναυτικής δραστηριότητας στη συγκεκριμένη περιοχή, θεωρώντας ως πρώτη την περίοδο 1821-1822.

Οι ναυτικές επιχειρήσεις στον Αμβρακικό δεν μπορούν να συγκριθούν με τις μεγάλες επιτυχίες των ναυμάχων ή πυρπολητών του Αγώνα και οπωσδήποτε δεν

---

* Η συγγραφή του παρόντος κειμένου ξεκίνησε το 2020 ως μέρος της προετοιμασίας μας για την πραγμάτευση της ιστορίας της Πρέβεζας κατά την περίοδο της Επανάστασης, ενόψει, μάλιστα, του επερχόμενου επετειακού έτους 2021. Άποψή μας ήταν ότι οι ναυτικές επιχειρήσεις του 1828 θα έπρεπε να έχουν κομβική θέση στον τοπικό εορτασμό της δισεκατονταετηρίδος από το 1821. Στο πλαίσιο αυτό είχαμε την αγαθή τύχη να γνωριστούμε με τον μικροναυπηγό κ. Ευάγγελο Γρυπιώτη, έναν φιλόπατρι και φίλιστορα καλλιτέχνη που έχει δημιουργήσει καλαίσθητα και πιστά αντίγραφα ιστορικών πλοίων, ανάμεσά τους και πλοία του Αγώνα όπως τα μίστικα. Οι συζητήσεις μαζί του ήταν ιδιαίτερα κατατοπιστικές για ναυτικά ζητήματα. Εκφράζουμε και από αυτή τη θέση τις ευχαριστίες μας στο πρόσωπό του για τη βοήθειά του και για το γεγονός ότι μας επέτρεψε να εμπλουτίσουμε το άρθρο μας με φωτογραφική αποτύπωση του αντίγραφου μίστικου που κατασκεύασε. Ευχαριστίες οφείλουμε και σε άλλους τέσσερεις τουλάχιστον φίλους και συναδέλφους, τον κ. Δημοσθένη Δόνο, την κα Καλλιόπη Πιλίλη και τον κ. Σωκράτη Πουλή για τη βοήθειά τους σε ζητήματα βιβλιογραφικής τεκμηρίωσης, και τον κ. Μιχάλη Κατσικαρέλη, ερευνητή της ναυτικής ιστορίας, που επίσης γνωρίσαμε στην πορεία της έρευνάς μας και με τον οποίο ανταλλάξαμε απόψεις και αρχειακό υλικό, καθώς εργαζόμασταν και οι δύο πάνω στο ίδιο θέμα των ναυτικών επιχειρήσεων του 1828-1829 στον Αμβρακικό κόλπο.

[1] Λουκατος 1993, 178-181.

περιβάλλονται από την αίγλη των μειζόνων ναυμαχιών του ’21. Η ισχνή ναυτική δραστηριότητα της περιόδου 1821-1822 είναι σχεδόν άγνωστη και δεν έχει τύχει εκτενούς εξέτασης, με εξαίρεση μια σύντομη αναφορά στην προσωπογραφική μελέτη του Τρύφωνος Κωνσταντινίδη για τον Antonio Bassano ή Passano,[2] πρωταγωνιστή των γεγονότων, παρόλο που αυτά καταγράφονται στα έργα του Σπυρίδωνος Τρικούπη και του Παναγιώτη Χιώτη.[3] Αρκετές είναι και οι πληροφορίες που παρέχονται πλέον μέσα από τις δημοσιευμένες αναφορές του Άγγλου προξένου στην Πρέβεζα William Meyer,[4] οι οποίες, ωστόσο, δεν έχουν αξιοποιηθεί από την τοπική ιστοριογραφία, αν και έχουν εκδοθεί το 1996. Αντιθέτως, τα γεγονότα της περιόδου 1828-1829 έχουν αποτυπωθεί στην τοπική συλλογική μνήμη της Πρέβεζας και έχουν καταγραφεί στη βιβλιογραφία της[5] όπως και σε εκείνη των πέριξ του Αμβρακικού περιοχών.[6] Άλλωστε, οι επιχειρήσεις αυτής της περιόδου τεκμηριώνονται από πληθώρα πρωτογενών πηγών, τόσο σε ελληνικά όσο και σε βρετανικά αρχεία, ενώ έχουν εμπνεύσει και τη δημοτική και τη λόγια ηρωική ποίηση.[7] Λεπτομερείς είναι οι περιγραφές των γεγονότων στην επίσημη κυβερνητική εφημερίδα –*Γενική Εφημερίς της Ελλάδος*– και ιδιαίτερα κατατοπιστικές είναι και οι αποτυπώσεις των ναυτικών και χερσαίων επιχειρήσεων, τόσο αυτή του Παναγιώτη Ζωγράφου, σύμφωνα με τις οδηγίες του στρατηγού Μακρυγιάννη,[8] όσο και τα σκαριφήματα που βρέθηκαν στο αρχείο του αρχιστράτηγου Richard Church[9] και δημοσιεύτηκαν στις αρχές του 20ού αιώνα.[10] Στην ιστοριογραφία τα γεγονότα του 1828-1829 στον Αμβρακικό καταγράφονται ήδη από τον 19ο αιώνα, με χαρακτηριστικές τις αναφορές στα έργα του Τρικούπη και του Λάμπρου Κουτσονίκα.[11] Στον 20ό αιώνα τα

---

[2] Κωνσταντινιδης 1951, 33-34.

[3] Τρικουπης 1854, 270· Χιωτης 1874, 397.

[4] Πρεβελακης & Καλλιατακη-Μερτικοπουλου 1996.

[5] Βασιλας 2012, 246-249, 382-390 (όπου επανεκδίδονται άρθρα που πρωτοδημοσιεύτηκαν το 1953 και 1958)· Λουκατος 1993, 198-203· Συνεσιος 1996· Μουστακης 2002.

[6] Ρωσσος 2009, 25-36· Βερνικος 2017, 289-291, 318, 347-352· Μητσης 2021, 101-113· Κατσικαρελης [2021].

[7] Το δημοτικό τραγούδι με τίτλο *Τα μίστικα* αναφέρεται στα γεγονότα του Σεπτεμβρίου 1828 και πιο συγκεκριμένα στις προσπάθειες εισόδου του ελληνικού στόλου στον Αμβρακικό. Βλ. Βασιλας 2012, 383. Επίσης, τα ίδια γεγονότα αποτελούν το θέμα του μακροσκελούς ποιήματος του Γ. Ζαλοκώστα με τίτλο «Το στόμιον της Πρεβέζης». Βλ. Ζαλοκωστας 1903, 115-141.

[8] Ασδραχας – Τσαρουχης 2006, 34-35.

[9] Ο Richard Church ήταν αξιωματικός του βρετανικού στρατού και παλιός γνώριμος Ελλήνων οπλαρχηγών που πολέμησαν στα στρατιωτικά σώματα που είχαν οργανώσει οι Άγγλοι στα Ιόνια νησιά. Το 1827, με απόφαση της Γ΄ Εθνοσυνέλευσης ανέλαβε το αξίωμα του αρχιστράτηγου του στρατού ξηράς. Μετά την έλευση του Καποδίστρια, η θέση του αρχιστράτηγου ουσιαστικά καταργήθηκε, αλλά ο ίδιος συνέχισε να φέρει τον σχετικό τίτλο, περιορίστηκε όμως στην αρχηγία του στρατού στη Δυτική Ελλάδα.

[10] Church & Myres 1908.

[11] Τρικουπης 1857, 314-316· Κουτσονικας 1864, 371-373.

γεγονότα εξιστορούνται σε μελέτες για τη ναυτική ιστορία,[12] ενώ η πληρέστερη εικόνα για αυτά δίνεται στις μελέτες του Στέφανου Παπαδόπουλου και της Δόμνας Δοντά,[13] οι οποίοι τα εντάσσουν στο γενικότερο πλαίσιο των στρατιωτικών επιχειρήσεων στη Δυτική Ελλάδα αυτής της περιόδου, αξιοποιώντας συνδυαστικά τις υπάρχουσες πρωτογενείς πηγές: ο Παπαδόπουλος μελέτησε το Καποδιστριακό Αρχείο στα Γενικά Αρχεία του Κράτους (ΓΑΚ) – Αρχεία Νομού Κέρκυρας, ενώ η Δοντά το αρχείο της καποδιστριακής περιόδου που βρίσκεται στην Κεντρική Υπηρεσία των ΓΑΚ στην Αθήνα, καθώς και την αλληλογραφία του Church.

Με δεδομένη αυτή την πλούσια βιβλιογραφική τεκμηρίωση, τίθεται το ερώτημα της συμβολής του παρόντος άρθρου στη σχετική προβληματική. Σημειώνουμε, λοιπόν, ότι αυτό που καταρχάς διαφοροποιεί την παρούσα προσέγγιση από άλλες αντίστοιχες μελέτες είναι το χρονολογικό της εύρος, καθώς θέτει ως αντικείμενο ενδιαφέροντός της το σύνολο των ναυτικών επιχειρήσεων που έλαβαν χώρα στον Αμβρακικό κόλπο κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης (1821-1829), και πιο συγκεκριμένα σε δύο διακριτές φάσεις, δηλαδή στις περιόδους 1821-1822 και 1828-1829. Στην κατεύθυνση αυτή παρουσιάζουμε συνθετικά τα πορίσματα παλαιότερων μελετών, ανατρέχοντας παράλληλα και στις αρχειακές μαρτυρίες, ενώ αξιοποιείται και μια ανέκδοτη ώς τώρα πηγή: πρόκειται για επιστολή του Πρεβεζάνου, εγκατεστημένου στους Παξούς, Φιλικού Γεώργιου Λουρόπουλου[14] προς τον Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια, στην οποία αποτυπώνονται πληροφορίες, φόβοι και προσδοκίες μετά τις πρώτες επιτυχείς ναυτικές επιχειρήσεις του 1828 στον Αμβρακικό. Η επιστολή αυτή προέρχεται από το Αρχείο Καποδίστρια[15] και εκδίδεται στο παράρτημα της παρούσας μελέτης.

Η επιλογή της συνολικής πραγμάτευσης των ναυτικών επιχειρήσεων δεν έγινε μόνο με τη λογική μιας γεγονοτολογικής εξιστόρησης που θα εκτεινόταν σε όλη τη διάρκεια της Επανάστασης, αλλά και με τη φιλοδοξία συζήτησης ευρύτερων ζητημάτων που προκύπτουν από τη σύγκριση των δύο περιόδων, όπως η εξέταση της αλληλεπίδρασης των χερσαίων και των ναυτικών επιχειρήσεων, και του αντίκτυπου της έκβασής τους.

Για να προσεγγίσουμε αυτά τα ζητήματα, καταρχάς θα αναφερθούμε στη στρατηγική σημασία, κατά τη δεδομένη εποχή, του Αμβρακικού κόλπου. Στη συνέχεια

---

[12] Αλεξανδρης 1930, 154-155· Λαζαροπουλος 1936, 246-248· Κωνσταντινιδης 1951, 35-36· Βαρφης 1994, 60-62· Μεταλληνος 2016, 786-789.

[13] Παπαδοπουλος 1962· Dontas 1966.

[14] Ο Γεώργιος Λουρόπουλος ήταν γιος του Μαρίνου, γνωστού πρόκριτου της Πρέβεζας κατά τον 18ο αιώνα. Η οικογένεια είχε καταφύγει στους Παξούς μετά τον «Χαλασμό» της πόλης. Το 1820, μετά την κατάληψη της Πρέβεζας από τις σουλτανικές δυνάμεις, οι κάτοικοι και προεστοί της πόλης ανέθεσαν σε τριμελή επιτροπή, ανάμεσά τους και στον Λουρόπουλο, αποστολή στην Κωνσταντινούπολη με σκοπό την αποκατάσταση των παλαιών τους προνομίων. Βλ. Σταμουλη 1996, 414.

[15] ΓΑΚ – Αρχεία Νομού Κέρκυρας, Αρχείο Καποδίστρια, φ. 441.

θα εκθέσουμε τα πολεμικά γεγονότα που έλαβαν χώρα στην περιοχή αυτή στις δύο προαναφερθείσες περιόδους. Η πραγμάτευση του θέματός μας θα ολοκληρωθεί με συγκριτική επισκόπηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε περιόδου και με αναφορά στον αντίκτυπο των γεγονότων της περιόδου 1828-1829 σε πολιτικό και διπλωματικό επίπεδο, όσο και στο επίπεδο των προσδοκιών των υπόδουλων πληθυσμών που επιθυμούσαν την απελευθέρωσή τους.

Η στρατηγική θέση του Αμβρακικού και του λιμανιού της Πρέβεζας

Ο Αμβρακικός αποτελεί μια κλειστή θάλασσα, η οποία ενώνεται με το Ιόνιο πέλαγος μέσω ενός μικρού και στενού περάσματος (διαύλου). Βορείως και νοτίως βρέχει την Ήπειρο και την Αιτωλοακαρνανία αντίστοιχα, ενώ εκατέρωθεν του στομίου του κόλπου βρίσκονται αφενός η πόλη της Πρέβεζας και αφετέρου το Άκτιο. Εντός του κόλπου εντοπίζονται πόλεις και λιμάνια, με σημαντικότερες ασφαλώς την Πρέβεζα, τη Βόνιτσα, την Αμφιλοχία και την Κόπραινα, το επίνειο της Άρτας. Τα παραπάνω λιμάνια συγκροτούσαν ένα εσωτερικό δίκτυο που επέτρεπε την επικοινωνία μεταξύ τους και με τον τρόπο αυτό μεταξύ Ηπείρου και Στερεάς Ελλάδας, επιπλέον δε με το Ιόνιο και από εκεί με όλη τη Μεσόγειο. Ο στενός δίαυλος καθιστούσε στρατηγική τη σημασία της Πρέβεζας και του Ακτίου για τον έλεγχο ολόκληρου του κόλπου. Η επικοινωνία μεταξύ των λιμανιών επέτρεπε την ευκολότερη και ταχύτερη μετακίνηση ανθρώπων και τη διακίνηση προϊόντων, γεγονός που αποκτούσε εξαιρετική σημασία σε εμπόλεμη περίοδο.

Δεν είναι τυχαίο, λοιπόν, ότι ο Αλή πασάς, αφού έγινε για δεύτερη φορά κύριος της Πρέβεζας, το 1806,[16] επέδειξε ιδιαίτερη φροντίδα για την οχύρωσή της όσο και για την αντίστοιχη του Ακτίου. Κατά την περίοδο της Επανάστασης η Πρέβεζα προστατευόταν από σειρά οχυρών και πιο συγκεκριμένα από α) το κάστρο του Παντοκράτορα, στην ακτή του Ιονίου, στη νοητή προέκταση της εισόδου του Αμβρακικού, β) το κάστρο του Αγίου Γεωργίου, στο μέσο περίπου του διαύλου που οδηγεί εντός του κόλπου, γ) πολυβολείο λίγο παρακάτω, στη θέση Παλαιοσάραγα, ακριβώς στο στόμιο του Αμβρακικού, δ) το παλιό βενετικό κάστρο του Αγίου Ανδρέα, εντός του κόλπου, στις βόρειες παρυφές της πόλης, και ε) τον προμαχώνα της Βρυσούλας, βορειότερα του Αγίου Ανδρέα. Το 1829 μαρτυρείται ότι τα δύο πρώτα φρούρια είχαν συνολικά 70 πυροβόλα.[17] Τέλος, στην ακαρνανική ακτή βρισκόταν το κάστρο του Ακτίου.[18]

Παράλληλα, ο Αλή πασάς επεδίωξε τη δημιουργία στόλου, τόσο για τον έλεγχο του κόλπου όσο και για την επικοινωνία εντός της επικράτειάς του, που περιελάμβανε και τη Δυτική Ελλάδα. Τον στόλο του Αλή, πέρα από τους Οθωμανούς,

---

[16] Σκλαβενιτης & Νικολαου 2010.

[17] Παπαδοπουλος 1962, 142.

[18] Για μια αναλυτική περιγραφή των οχυρώσεων της περιοχής, βλ. Καραμπελας 2017, 99-140.

επάνδρωναν Έλληνες και ξένοι μισθοφόροι, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τον Γάλλο υπήκοο, αλλά Ιταλό στην καταγωγή, από την Κορσική, Antonio Passano ή Bassano, ο οποίος αργότερα θα διαδραματίσει πρωταγωνιστικό ρόλο στις ναυτικές επιχειρήσεις στον Αμβρακικό κατά την Επανάσταση.

Antonio Passano ή Bassano

Πριν περάσουμε στην εξέταση των ναυτικών επιχειρήσεων, κρίνουμε σκόπιμο να παραθέσουμε τα βιογραφικά στοιχεία του ναυτικού Antonio Passano ή Bassano, για να προσεγγίσουμε τη φυσιογνωμία του και τον ρόλο του κατά την Επανάσταση. Σύντομα σημειώματα έχουν δημοσιευτεί σε μελέτες σχετικές με τους φιλέλληνες,[19] ενώ υπάρχει και ένα εκτενέστερο άρθρο που δημοσιεύτηκε στη *Ναυτική Επιθεώρηση* από τον Τρ. Κωνσταντινίδη.[20] Ο τελευταίος, χρησιμοποιώντας στον τίτλο του τον όρο *κονδοτιέρος* για τον υπό εξέταση ναυτικό, εκκινεί από την εμφάνισή του στον ελληνικό χώρο ως μισθοφόρου του Αλή, χωρίς όμως να δίνει ουσιαστικές πληροφορίες για την υπηρεσία του υπό τον σατράπη των Ιωαννίνων, και εν τέλει επικεντρώνεται στη συμμετοχή του στην Ελληνική Επανάσταση. Η οπτική των μελετών αυτών καταδεικνύει το διφυές τόσο της προσωπικότητας του Passano όσο και της πρόσληψής του από τη νεότερη έρευνα αλλά και από τους συγχρόνους του, οι οποίοι παρέχουν αντιφατικές πληροφορίες και αξιολογήσεις για αυτόν. Μισθοφόρος και τυχοδιώκτης,[21] λοιπόν, ή φιλέλληνας, καθώς το όνομά του συμπεριλήφθηκε στο Μνημείο Φιλελλήνων στο Ναύπλιο, ιδιότητες, ωστόσο, που η μια δεν αναιρεί την άλλη.

Ο Passano γεννήθηκε περί το 1780 στο Cervione της Κορσικής. Η χρονολογία γέννησής του προκύπτει από τη δηλωθείσα ηλικία του κατά το έτος 1833, οπότε και εξετάστηκε αίτησή του για αναγνώριση της συμμετοχής του στην Επανάσταση από την *Ἐπὶ τῶν ναυτικῶν ἐκδουλεύσεων ἐξεταστικὴν ἐπιτροπήν*.[22] Το 1799 μαρτυ-

---

[19] Φορνεζης 1884, 9· Ρουσσος Μηλιδωνης 1988, 244· Murolo 2021, 537-538. Ο Φορνέζης αναφέρει ως τόπο καταγωγής του Passano το Cervione και παραδίδει ως χρονολογία θανάτου του το έτος 1836. Αντίθετα, ο Ρούσσος Μηλιδώνης θεωρεί εσφαλμένα τον Passano καταγόμενο από το Πεδεμόντιο και αναφέρει ως ημερομηνία θανάτου την 8η Φεβρουαρίου 1843, παραπέμποντας μάλιστα σε εγγραφή του σχετικού βιβλίου του καθολικού ναού Ναυπλίου. Βλ. Ρουσσος Μηλιδωνης 1988, 244. Ωστόσο, στο ψηφιοποιημένο από την Ακαδημία Αθηνών αρχείο Ιωάννη Κωλέττη απόκειται επιστολή της Anna Passano, η οποία μνημονεύει τον Antonio ως defunto, αποθανόντα δηλαδή. Η επιστολή φέρει ημερομηνία 14 Οκτωβρίου 1842. Βλ. Ακαδημια Αθηνων, Κέντρον Ερεύνης της Ιστορίας του Νεωτέρου Ελληνισμού, Αρχείο Κωλέττη, http://repository.academyofathens.gr/gr/listItems/190712 (τελευταία πρόσβαση: 31.12.2021).

[20] Κωνσταντινιδης 1951, 28-36.

[21] Αναφέρουμε ενδεικτικά την άποψη του Franz Lieber ότι ο Passano πολεμούσε μάλλον περισσότερο για το προσωπικό του όφελος παρά για αυτό των Ελλήνων. Βλ. Lieber 1823, 174.

[22] Λαζαροπουλος 1936, 473-474.

ρείται η ναυτική συμμετοχή του στην άμυνα της Ανκόνας,[23] η οποία πολιορκείτο από τον ρωσοτουρκικό στόλο, γεγονός που τον τοποθετεί στην πλευρά των Γάλλων. Το 1804 στην ίδια πόλη ίδρυσε εμπορικό οίκο, ενώ από την επόμενη[24] και μέχρι το 1809 φαίνεται να δραστηριοποιείται ως κουρσάρος, πραγματοποιώντας καταδρομές[25] εναντίον αγγλικών πλοίων για λογαριασμό των Γάλλων. Αρκετά χρόνια αργότερα, το 1822, ο Άγγλος πρόξενος στην Πρέβεζα Meyer, κάνοντας λόγο για τον Passano στην αλληλογραφία του, υπογραμμίζει την αξία του για τον Ναπολέοντα και καταγράφει και την πληροφορία ότι επρόκειτο να λάβει πολιτικό αξίωμα στην Ιταλία.[26]

Το 1815 η ήττα του Ναπολέοντα, η παλινόρθωση και η αλλαγή κυρίαρχου στην Ανκόνα είχε αρνητικές συνέπειες για την εμπορική επιχείρηση του Passano, γεγονός που οδήγησε τον επικεφαλής της Antonio να μεταβεί στην Κέρκυρα και κατόπιν στην Πρέβεζα. Στις αρχές του 1817 φαίνεται ότι ήταν ήδη εγκατεστημένος στην ηπειρωτική πόλη και είχε υπό την προστασία του πρώην αξιωματούχους του Ναπολέοντα, κυρίως Ιταλούς, που επιθυμούσαν να τεθούν στις υπηρεσίες του Αλή πασά είτε ως κουρσάροι είτε ως πυροβολητές. Παράλληλα, την ίδια εποχή, υπήρχαν υποψίες ότι ήταν τέκτων.[27]

Ο Αλής παραχώρησε στον Passano στην Πρέβεζα οικία που ανήκε προηγουμένως στον Βενετό κάτοικο της Λευκάδας κόμη Άγγελο d'Orio.[28] Τον Ιούλιο του 1820 και ενώ είχε αρχίσει η σύγκρουση του σουλτάνου με τον Αλή, συμβούλευσε τον γιο του τελευταίου, Βελή, που ήταν διοικητής της Πρέβεζας, να βυθίσει καράβια στην είσοδο του κόλπου, προκειμένου να προστατεύσει το λιμάνι από ενδεχόμενη επίθεση του οθωμανικού ναυτικού, που πράγματι λίγο αργότερα εφάρμοσε ναυτικό αποκλεισμό στην Πρέβεζα.[29] Η πληροφορία ότι η ιδέα αυτή ανήκε στον Ιταλό ναυτικό καταγράφεται σε εφημερίδα της εποχής,[30] ενώ ο Meyer επιβεβαιώνει την

---

[23] Spandoni 1935, 322-323.

[24] Spandoni 1935, 323.

[25] Όπως σημειώνει η Κατηφόρη, η καταδρομή διακρίνεται από την πειρατεία, καθώς η τελευταία στερείτο οποιουδήποτε νομιμοποιητικού πλαισίου, ενώ η πρώτη ήταν «νομικά κατοχυρωμένη εφόσον την άσκησή της και τους κανόνες [...] διατάσσει πολιτική εξουσία η οποία χορηγώντας την απαραίτητη έγγραφη άδεια και τις έγγραφες οδηγίες είναι και υπεύθυνη για τον τρόπο διεξαγωγής της». Βλ. Κατηφορη 1987, 240.

[26] Πιο συγκεκριμένα αναφέρει: «This man was at one time under Buonaparte worth a million of dollars. He was to have been created Duca di Trento». Βλ. Πρεβελακης & Καλλιατακη-Μερτικοπουλου 1996, τ. 2, 9.

[27] Spandoni 1935, 325-326. Την τεκτονική ιδιότητα του Antonio και του αδελφού του Pasquale επιβεβαιώνει και ο Σιμόπουλος, ο οποίος παραθέτει σχετική βιβλιογραφία. Βλ. Σιμοπουλος 1980, 52-53, υποσημ. 31.

[28] Πρεβελακης & Καλλιατακη-Μερτικοπουλου 1996, τ. 1, 293. Για τη σχέση του Orio με την Πρέβεζα, βλ. Σταμουλη 2000, 321.

[29] Πρεβελακης & Καλλιατακη-Μερτικοπουλου 1996, τ. 1, 163-164.

[30] *Gazzetta di Milano* (1.11.1820), 1572.

υλοποίησή της,[31] χωρίς, ωστόσο, να αποδίδει την ιδέα στον Passano. Τέλος, όταν, στα τέλη Αυγούστου του 1820, ο Βελής παρέδωσε την Πρέβεζα στον επικεφαλής του σουλτανικού στόλου,[32] ο Passano, σύμφωνα με τη μαρτυρία του υποπροξένου της Αυστρίας, ύψωσε σε ένα πολεμικό πλοίο (που ανήκε προφανώς στη ναυτική δύναμη του Αλή) τη γαλλική σημαία, προκειμένου να διασώσει την περιουσία του, ωστόσο το σκάφος παραδόθηκε τελικά στους σουλτανικούς, όπως και το σύνολο του στολίσκου του Αλή.[33]

Η πρώτη φάση των επιχειρήσεων (1821-1822)

Λίγο πριν ξεσπάσει η Επανάσταση, τον Φεβρουάριο του 1821, η οθωμανική ναυτική παρουσία στην Πρέβεζα ανερχόταν σε 12 σκάφη.[34] Ωστόσο, ο αριθμός αυτός δεν παρέμεινε σταθερός το επόμενο διάστημα.

Πρώτη μνεία ναυτικών επιχειρήσεων στον Αμβρακικό έχουμε αναφορικά με τη συμμετοχή των Λευκαδίων στην Επανάσταση και σε συνάφεια με τη στρατιωτική επιχείρηση κατά των μικρών οχυρών του Τεκέ και της Πλαγιάς, στην ιόνια ακτή της Ακαρνανίας, απέναντι από τη Λευκάδα, τον Ιούνιο του 1821. Με αφορμή αυτό το γεγονός, αναφέρεται και η επάνδρωση εξοπλισμένου σκάφους 17 Λευκαδίων, που κατόρθωσε να εισέλθει στον κόλπο και να βυθίσει ένα εχθρικό σκάφος.[35] Φαίνεται ότι στον κόλπο δραστηριοποιούνταν και άλλα ελληνικά πλοία, καθώς ο Meyer αναφέρει τον ίδιο μήνα τη σύλληψη ψαροκάικου από την περιοχή Σκαφιδάκι της Πρέβεζας και τη διακοπή της επικοινωνίας της πόλης,[36] ενέργειες που προφανώς σκόπευαν στην τροφοδοσία των επαναστατών αλλά και στην επίδειξη ισχύος προς τους Οθωμανούς. Το γεγονός αυτό ανάγκασε τους τελευταίους να φέρουν τρία οπλισμένα σκάφη, ανεβάζοντας σε έξι τη ναυτική δύναμή τους εντός του κόλπου.[37]

Λίγο αργότερα αρχίζει να εμφανίζεται όλο και συχνότερα στις αναφορές του Meyer ο Antonio Passano σε σχέση με τους Έλληνες επαναστάτες. Για την κατανόηση του ρόλου του, όπως και των εν γένει επιχειρήσεων στην περιοχή της Ηπείρου, στην αρχή της Επανάστασης, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη τις ιδιαίτερες συνθήκες που διαμορφώνονται στην περιοχή από την ενδο-οθωμανική σύγκρουση

---

[31] Πρεβελακης & Καλλιατακη-Μερτικοπουλου 1996, τ. 1, 160, 162.

[32] Πρεβελακης & Καλλιατακη-Μερτικοπουλου 1996, τ. 1, 203-205· Σακκης 2003.

[33] Σακκης 2003, 123, 131. Ο στολίσκος αυτός, αποτελούμενος από 11 σκάφη, αναχώρησε για την Κωνσταντινούπολη στις 2 Σεπτεμβρίου 1820. Βλ. Πρεβελακης & Καλλιατακη-Μερτικοπουλου 1996, τ. 1, 209.

[34] Πρεβελακης & Καλλιατακη-Μερτικοπουλου 1996, τ. 1, 313.

[35] Χιωτης 1874, 397.

[36] Πρεβελακης & Καλλιατακη-Μερτικοπουλου 1996, τ. 1, 404.

[37] Πρεβελακης & Καλλιατακη-Μερτικοπουλου 1996, τ. 1, 404.

μεταξύ του Αλή πασά και των σουλτανικών δυνάμεων. Άλλωστε, είναι γνωστό ότι η Ελληνική Επανάσταση εν γένει ωφελήθηκε από αυτή τη διαμάχη που οδηγούσε στη διάσπαση και εν τέλει απασχόληση οθωμανικών δυνάμεων που μάχονταν εναντίον του Αλή. Την ίδια στιγμή, ωστόσο, και ο Αλή πασάς επιδίωκε να αξιοποιήσει υπέρ του τον επαναστατικό αναβρασμό, επιχειρώντας συμμαχίες με τους Έλληνες (χαρακτηριστική η περίπτωση των Σουλιωτών) ή με τη στρατολόγηση ξένων αξιωματικών, φιλελλήνων που είχαν μεταβεί στην Ελλάδα, για να αγωνιστούν στο πλευρό των επαναστατημένων. Μια τέτοια προσπάθεια προσεταιρισμού από τον Αλέξιο Νούτσο, σύμβουλο του Αλή, μαρτυρεί ο Γάλλος φιλέλληνας Jean François Maxime Raybaud, ο οποίος είχε μόλις αφιχθεί στο Μεσολόγγι (Ιούλιος 1821). Ο Νούτσος, χρησιμοποιώντας τον Passano ως διερμηνέα και μεσολαβητή, πρότεινε στους φιλέλληνες να καταταγούν στον στρατό του Αλή.[38] Από τον επόμενο μήνα, ο Κορσικανός φαίνεται να έχει προσχωρήσει στο στρατόπεδο των επαναστατημένων Ελλήνων. Πιο συγκεκριμένα, στις 11 Αυγούστου 1821, ο Passano βρισκόταν στο Λουτράκι Αιτωλοακαρνανίας με 6 κανόνια, 30 Ιταλούς πυροβολητές και άλλους ακολούθους.[39] Παρόλο που αυτή η εμπλοκή του δεν αφορά σε ναυτική δραστηριότητα, εντούτοις δεν είναι άσχετη με το θέμα μας. Ο Meyer υποθέτει ότι αντικειμενικός σκοπός ήταν η δημιουργία πυροβολείου στο Άκτιο, που θα ήταν σε θέση να προσβάλει την Πρέβεζα και το λιμάνι της. Τον Σεπτέμβριο ο Άγγλος πρόξενος επαναλαμβάνει τις ίδιες εκτιμήσεις, σημειώνοντας, ωστόσο, ότι το Άκτιο και η Πρέβεζα αποτελούσαν τον απώτερο στόχο των επαναστατών υπό τον Passano, ο οποίος στην παρούσα φάση κατόρθωσε να στήσει πυροβολείο κοντά στη Βόνιτσα δυσχεραίνοντας την επικοινωνία της διά θαλάσσης.[40] Σύντομα πάντως οι Οθωμανοί κατόρθωσαν να απωθήσουν τους Έλληνες και το πυροβολείο τους από τη Βόνιτσα.[41]

Γίνεται σαφής πλέον η τακτική που ακολουθείται από τους επαναστατημένους, στην οποία φαίνεται ότι μεγάλο μέρος ως προς τη διαμόρφωσή της είχε και ο Passano ως έμπειρος ναυτικός. Οι οχυρωμένες πόλεις ή θέσεις του Αμβρακικού (Βόνιτσα, Άκτιο) δεν αποτελούν στόχο μόνο ως οικισμοί αλλά και ως λιμάνια ή ως τοποθεσίες που μπορούν να ελέγξουν τη ναυσιπλοΐα στον κόλπο.

Τον Δεκέμβριο του πρώτου έτους της Επανάστασης, ο Passano βρίσκεται στο Μεσολόγγι προτείνοντας, μάλιστα, γενική στρατολόγηση ντόπιων και ξένων με στόχο να επιτεθούν εναντίον των σουλτανικών δυνάμεων στα Γιάννενα και να απελευθερώσουν τον Αλή πασά.[42] Πρόκειται για μια πρόταση που μας προβληματίζει ως προς τα

---

[38] Raybaud 1824, 291-292. Πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι η πρόταση αυτή έγινε αυτή τη χρονική περίοδο και όχι μετά τη μάχη του Πέτα, όπως λανθασμένα αναφέρεται από τον Τρυφ. Κωνσταντινίδη. Βλ. Κωνσταντινίδης 1951, 34.

[39] Πρεβελακης & Καλλιατακη-Μερτικοπουλου 1996, τ. 1, 444.

[40] Πρεβελακης & Καλλιατακη-Μερτικοπουλου 1996, τ. 1, 470.

[41] Πρεβελακης & Καλλιατακη-Μερτικοπουλου 1996, τ. 1, 488.

[42] Πρεβελακης & Καλλιατακη-Μερτικοπουλου 1996, τ. 1, 580-581.

πραγματικά κίνητρα της προσχώρησης του Passano στο ελληνικό στρατόπεδο, και πιο συγκεκριμένα για το αν η πράξη του εντάσσεται σε μια στρατηγική που εξυπηρετεί την πολιτική του (πρώην) εργοδότη του Αλή και ίδια συμφέροντα, συνδεδεμένα με τον πασά των Ιωαννίνων,[43] ή αν πρόκειται για μια ειλικρινή προσχώρηση στους σκοπούς της Επανάστασης, έστω και με την προσδοκία προσωπικού οφέλους.

Τον Ιανουάριο του 1822 ο οπλαρχηγός Γεώργιος Τσόγκας ενημέρωσε τον Meyer ότι οι Έλληνες θα έλεγχαν τη ναυσιπλοΐα στον Αμβρακικό. Κατά την εκτίμηση του προξένου, εμπνευστής αυτού του σχεδίου υπήρξε ο Passano, καθώς οι νηοψίες που διενεργούνταν από τις ελληνικές ναυτικές δυνάμεις και οι συλλήψεις πλοίων ετίθεντο στη δική του τελική κρίση για τη μετατροπή τους σε κατασχέσεις.[44] Γενικά, οι όποιες αναφορές του Meyer σε ναυτική δράση για αυτή την περίοδο περιστρέφονται γύρω από το όνομα του Passano, τον οποίο φαίνεται να αναγνωρίζει ως de facto διοικητή των τριών σκαφών που δραστηριοποιούνταν στην περιοχή. Τα πληρώματά τους απαρτίζονταν κυρίως από περίπου 300 «Φράγκους»,[45] ενώ η δράση τους συνίστατο στη σύλληψη σκαφών.[46] Κατά την εκτίμηση του Άγγλου προξένου, κάτι τέτοιο ήταν εφικτό λόγω της κακής κατάστασης του οθωμανικού στολίσκου του Αμβρακικού και της αναποτελεσματικότητάς του, που τον περιόριζε σε αμυντική στάση. Μάλιστα, ο Meyer, ο οποίος φαίνεται να έχει ανθελληνική[47] οπτική, φτάνει στο σημείο να διατυπώνει την άποψη ότι η Πύλη θα έπρεπε να αποστείλει ναυτικές ενισχύσεις στην περιοχή.[48]

Στις 17/29 Μαρτίου 1822 με απόφαση της Γερουσίας της Δυτικής Χέρσου Ελλάδας ο Passano πολιτογραφήθηκε Έλληνας και διορίστηκε *Ναύαρχος Διοικητής του Μικρού Στόλου της Δυτικής Χέρσου Ελλάδος*. Σύμφωνα με το σκεπτικό της απόφασης, η δημιουργία αυτού του στόλου υπαγορευόταν από την ανάγκη να διευκολυνθεί η πολιορκία των εχθρικών θέσεων και να κυριευθεί ο Αμβρακικός, καθώς αυτό θα ήταν ωφέλιμο για τα «πολεμικὰ κινήματα τῆς ξηρᾶς καὶ ἀνατροπὴν τῶν ἐχθρικῶν σχεδίων».[49] Στην απόφαση αυτή βλέπουμε να διατυπώνεται η σημασία του στόλου και ο συνδυασμός του με τις χερσαίες επιχειρήσεις καθώς και η στρατηγική αναγκαιότητα του ελέγχου του κόλπου.

---

[43] Αξίζει στο σημείο αυτό να επισημάνουμε ότι ο Meyer καταγράφει την εξαιρετικά ενδιαφέρουσα πληροφορία ότι ο Passano ήταν πιστωτής του Αλή για μεγάλο ποσό. Κατά την ερμηνεία του Άγγλου πρόξενου, αυτή ήταν και το κίνητρο της εμπλοκής του στην Επανάσταση. Βλ. Πρεβελακης & Καλλιατακη-Μερτικοπουλου 1996, τ. 2, 43.

[44] Πρεβελακης & Καλλιατακη-Μερτικοπουλου 1996, τ. 2, 14-15.

[45] Πρεβελακης & Καλλιατακη-Μερτικοπουλου 1996, τ. 2, 23.

[46] Πρεβελακης & Καλλιατακη-Μερτικοπουλου 1996, τ. 2, 23, 30, 33.

[47] Σχετικά με το ζήτημα της στάσης του Meyer, η οποία υπήρξε αντιφατική, καθώς άλλοτε είναι έκδηλα φιλοτουρκική, άλλοτε όμως διαφαίνεται και μια συμπάθεια προς την ελληνική πλευρά, βλ. Πρεβελακης & Καλλιατακη-Μερτικοπουλου 1996, τ. 1, κθ΄-λα΄.

[48] Πρεβελακης & Καλλιατακη-Μερτικοπουλου 1996, τ. 2, 23, 29.

[49] Πρεβελακης & Καλλιατακη-Μερτικοπουλου 1996, τ. 2, 61-64.

Ο Passano, μετά τον παραπάνω διορισμό του, συνεχίζει τη δράση σύλληψης σκαφών και προετοιμάζει τη δημιουργία στολίσκου.[50] Σημειώνονται όμως και οι πρώτες απώλειες για την ελληνική πλευρά με τη σύλληψη ενός σκάφους στη Σαλαώρα με τρεις ναύτες, δύο Κερκυραίους και έναν Ιταλό, που στέλνονται αιχμάλωτοι στην Άρτα.[51]

Στις 24 Απριλίου 1822 η Γερουσία της Δυτικής Χέρσου Ελλάδας διακήρυξε ναυτικό αποκλεισμό στον θαλάσσιο χώρο της δυτικής Ελλάδας,[52] αναφέροντας ονομαστικά τις κυριότερες πόλεις λιμάνια του Αμβρακικού και της εισόδου του Κορινθιακού κόλπου, εξειδικεύοντας, στην ουσία, τις διατάξεις της προκήρυξης της Προσωρινής Κυβέρνησης από την Κόρινθο, της 13ης Μαρτίου 1822, περί επιβολής αποκλεισμού στο σύνολο των ελληνικών θαλασσών[53], η οποία, μάλιστα, κυκλοφόρησε ως έντυπο και κοινοποιήθηκε στους προξένους των ξένων χωρών.

Οι Έλληνες παρέμειναν κυρίαρχοι στον Αμβρακικό το επόμενο διάστημα και οποιαδήποτε κίνηση εντός αυτού αναγκαστικά διεξαγόταν υπό τον έλεγχό τους. Φαίνεται όμως ότι δεν είχαν επιχειρήσει αποκλεισμό της Πρέβεζας, αν και αυτό το ενδεχόμενο είναι τόσο διάχυτο στις επιστολές του Meyer, στα μέσα Μαΐου και στις αρχές Ιουνίου, ώστε να ζητάει οδηγίες για τη στάση που πρέπει να τηρήσει.[54]

Η τελευταία παρουσία του Κορσικανού ναυτικού σε αυτή την πρώτη φάση των επιχειρήσεων συνδέεται με την αποτυχημένη εκστρατεία στο Πέτα. Στις αρχές Ιουνίου 1822 ο προέδρος του Εκτελεστικού Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, που είχε αναλάβει προσωπικά την εκστρατεία στην Ήπειρο, κατευθύνθηκε προς την Αμφιλοχία, με σκοπό να μεταβεί στην απέναντι ηπειρωτική ακτή. Εκεί χρησιμοποίησε δύο μικρές κανονιοφόρους του Passano για τη μεταφορά δύο πυροβόλων και άλλων πολεμοφοδίων στο λιμάνι της Κόπραινας και από εκεί στο Κομπότι.[55]

Λίγες μέρες πριν τη μάχη στο Πέτα, οι Οθωμανοί, προκειμένου να ανακτήσουν τον έλεγχο του κόλπου, ετοίμασαν τρεις μεγάλες κανονιοφόρους στην Πρέβεζα, οι οποίες στάλθηκαν προς καταδίωξη των ελληνικών πλοίων. Ο Passano επιχείρησε να στήσει ενέδρα σε ένα από αυτά, δύναμης 12-15 ανδρών, πλευρίζοντάς το και καταλαμβάνοντάς το, χωρίς, ωστόσο, θετικό αποτέλεσμα.[56] Μάλιστα, καθώς ο άνεμος δεν ευνοούσε, δεν κατόρθωσε ούτε να διασωθεί, παρά τη φυγή του και την προσπάθεια να ρίξει το σκάφος του στην ξηρά. Ο Passano και οι άνδρες του τότε εγκατέλειψαν το πλοίο και επιχείρησαν με μια λέμβο κωπηλατώντας να φτάσουν στη στεριά. Ωστόσο, εύστοχη εχθρική βολή βύθισε τη λέμβο, με αποτέλεσμα τη

---

[50] Πρεβελακης & Καλλιατακη-Μερτικοπουλου 1996, τ. 2, 67, 70, 77.
[51] Πρεβελακης & Καλλιατακη-Μερτικοπουλου 1996, τ. 2, 72.
[52] [ΑΕΠ] 1971, 480-481.
[53] Δασκαλακης 1967, 44-45.
[54] Πρεβελακης & Καλλιατακη-Μερτικοπουλου 1996, τ. 2, 96, 113.
[55] Τρικουπης 1854, 270.
[56] Πρεβελακης & Καλλιατακη-Μερτικοπουλου 1996, τ. 2, 147.

σύλληψη του διοικητή του ελληνικού στολίσκου και του πληρώματός του.[57] Οι αιχμάλωτοι μεταφέρθηκαν σιδηροδέσμιοι στην Πρέβεζα, όπου εκτελέστηκαν[58] –δύο τραυματίες ναύτες, ο ένας Επτανήσιος και ο άλλος Δαλματός–, ενώ ο Passano μεταφέρθηκε στη Σαλαώρα, συνοδεία 200 ενόπλων, και από εκεί στην Άρτα. Ανάμεσα στους συλληφθέντες ήταν και ένας Άγγλος στρατιώτης, ο οποίος είχε λιποτακτήσει από τις βρετανικές στρατιωτικές δυνάμεις που έδρευαν στα Ιόνια νησιά. Η κατάθεσή του αποκαλύπτει τον τρόπο στρατολόγησης του ιδίου και άλλων συναδέλφων του, αλλά και το τυχοδιωκτικό σκεπτικό τους που τους οδήγησε στα ελληνικά στρατόπεδα.[59]

Έτσι έληξε άδοξα η δράση του ελληνικού στολίσκου στον Αμβρακικό με σημαντικότερο επακόλουθο τη διακοπή της θαλάσσιας επικοινωνίας των ελληνικών δυνάμεων σε Ήπειρο και Ακαρνανία, και τη διακοπή του ανεφοδιασμού τους. Η ήττα στο Πέτα και η ατελέσφορη απόβαση στη Σπλάντζα την ίδια μέρα (4 Ιουλίου 1822) καθώς και η συνθηκολόγηση (28 Ιουλίου 1822) και οριστική απομάκρυνση των Σουλιωτών από την Ήπειρο (2 Σεπτεμβρίου 1822)[60] θα σφραγίσει αυτή την πρώτη περίοδο τερματίζοντας τον Αγώνα στην Ήπειρο, μετατοπίζοντας νοτιότερα την ελληνική παρουσία και καθιστώντας παράλληλα τον Αμβρακικό μια κλειστή θαλάσσια περιοχή υπό τον απόλυτο έλεγχο των Οθωμανών.

Η περίοδος 1822-1828

Μετά την καταστροφή του στολίσκου του Passano και μέχρι το 1828 παρατηρείται πλήρης κυριαρχία των Οθωμανών στον κόλπο, με αποτέλεσμα να χρησιμοποιείται αυτή η θαλάσσια οδός για τη μεταφορά στρατού και πολεμοφοδίων για τις επιχειρήσεις στη Δυτική Ελλάδα. Ωστόσο, στο διάστημα που μεσολαβεί μέχρι την επανέναρξη των επιχειρήσεων, η σημασία της ανάκτησης του ελέγχου του Αμβρακικού και κομβικών πόλεων, όπως η Πρέβεζα, παραμένει θεωρητικός στόχος που διατυπώνεται κατά καιρούς σε εισηγήσεις προς την ελληνική διοίκη-

---

[57] Raybaud 1825, 294-295· Τρικούπης 1854, 273.

[58] Για απαγχονισμό κάνει λόγο ο Meyer στην αναφορά του («were hanged on some olive trees in the town»). Αντίθετα, ο Τρικούπης αναφέρεται σε ανασκολοπισμό («τοὺς δ' ἀθλίους ναύτας ἐσούβλισαν ἐν Πρεβέζῃ»). Θεωρούμε πιθανότερη την εκδοχή του Meyer, ο οποίος, όντας εγκατεστημένος στην Πρέβεζα, πρέπει να υπήρξε και αυτόπτης μάρτυρας του γεγονότος.

[59] Ο Άγγλος στρατιώτης δήλωσε ότι υπηρετούσε στην Κεφαλονιά. Ένας ντόπιος προσέφερε χρήματα στον ίδιο και 7 συστρατιώτες του, για να μεταβούν στην επαναστατημένη Ελλάδα. Μετά από τη συμμετοχή του σε διάφορες μάχες, κατέληξε στο στρατόπεδο του Κομποτίου, αλλά επειδή διαπίστωσε ότι εκεί δεν θα μπορούσε να κάνει κάποια περιουσία, μετέβη στο Λουτράκι, για να προσφέρει τις υπηρεσίες του στον Passano. Βλ. Πρεβελακης & Καλλιατακη-Μερτικοπουλου 1996, τ. 2, 148-150.

[60] Σφυροερας 1975, 267-270.

ση. Έτσι, εντοπίζουμε προτάσεις από πολιτικούς της Δυτικής Ελλάδας, στις οποίες υπογραμμίζεται η αναγκαιότητα ανάληψης δράσης στον Αμβρακικό.

Στις 4 Ιουνίου 1823 οι *Γενικοί Αρμοσταί της Δυτικής Χέρσου Ελλάδος* σε αναφορά τους προς το Υπουργείο Εσωτερικών προτείνουν τον ναυτικό αποκλεισμό της Πρέβεζας, καθώς αυτή χρησιμοποιείται ως κέντρο ανεφοδιασμού του εχθρού.[61]

Από το καλοκαίρι του 1824, στη σκέψη του Μαυροκορδάτου, όπως προκύπτει από την αλληλογραφία του, περιστρέφεται το ζήτημα της κατάληψης της Πρέβεζας και της επέκτασης της επαναστατικής κίνησης στην Ήπειρο.[62] Στο τέλος του χρόνου, ο παραστάτης –δηλαδή βουλευτής– Βόνιτσας Κωνσταντίνος Χαλκιόπουλος εισηγήθηκε την κατασκευή πέντε ώς έξι σκαφών για περιπολία στον Αμβρακικό. Χρειάστηκε να καταθέσει δύο φορές την ίδια πρόταση (8 και 15 Δεκεμβρίου 1824), προκειμένου να την προωθήσει το Βουλευτικό προς το Υπουργείο των Ναυτικών, ώστε να την εξετάσει και να προϋπολογίσει το κόστος της.[63]

Τον Αύγουστο του 1825 για άλλη μια φορά τέθηκε το ζήτημα του αποκλεισμού της Πρέβεζας, κάτι το οποίο, άλλωστε, αποφασίστηκε από κοινού από το Βουλευτικό και το Εκτελεστικό Σώμα.[64] Στις 24 Οκτωβρίου 1825 στο Βουλευτικό υπήρξε σχετική συζήτηση, στην οποία η «τῶν Ναυτικῶν Ἐπιτροπὴ» πρότεινε την αγορά πέντε σκαφών για τον αποκλεισμό του Κορινθιακού και του Αμβρακικού κόλπου.[65] Ωστόσο, όλα τα παραπάνω παρέμεναν σε επίπεδο θεωρητικών σχεδιασμών. Αντίθετα, όλο αυτό το διάστημα, η Πρέβεζα εξακολούθησε να χρησιμοποιείται από τους Οθωμανούς ως βάση ανεφοδιασμού.

Θα ολοκληρώσουμε τη σύντομη αυτή επισκόπηση του διαστήματος μεταξύ 1822 και 1828 με μια μικρή αναφορά στον Passano, καθώς θα τον ξανασυναντήσουμε στη δεύτερη φάση των επιχειρήσεων στον Αμβρακικό. Όταν αιχμαλωτίστηκε, τόσο ο ίδιος όσο και οι φίλοι του κίνησαν διαδικασίες για συγκέντρωση και καταβολή λύτρων, ζητώντας, μάλιστα, και τη μεσολάβηση του Meyer, ο οποίος την αρνήθηκε, ακόμα και όταν του ζητήθηκε αυτό από τον υποπρόξενο της Γαλλίας, προκειμένου ο Κορσικανός να παραδοθεί στη γαλλική κυβέρνηση.[66]

Οι φιλέλληνες προσφέρθηκαν να συμβάλουν στη συγκέντρωση του ποσού, προσφέροντας ακόμα και τους μισθούς τους. Ο Passano ζήτησε και τη βοήθεια του Μαυροκορδάτου, ο οποίος πρότεινε την ανταλλαγή του με κάποιους αγάδες της Τριπολιτσάς. Μετά την ήττα στο Πέτα, οι σχετικές διαπραγματεύσεις τερματίστηκαν.[67] Τότε, ο Ομέρ Βρυώνης σκέφτηκε να χρησιμοποιήσει τον Passano ως

---

[61] [ΑΕΠ] 1981, 226-227.
[62] Βακαλοπουλος 1982, 673· Λουκατος 1993, 184-187.
[63] [ΑΕΠ] 1973, 64, 71.
[64] [ΑΕΠ] 1973, 297, 300.
[65] [ΑΕΠ] 1973, 365.
[66] Πρεβελακης & Καλλιατακη-Μερτικοπουλου 1996, τ. 2, 157, 162, 170, 200.
[67] Σιμοπουλος 1980, 232-233.

επικεφαλής του πυροβολικού του, κάτι που ο Κορσικανός δέχθηκε, προκειμένου να σώσει τη ζωή του.[68] Έτσι έλαβε μέρος στην πρώτη πολιορκία του Μεσολογγίου. Σύμφωνα με τον Ιταλό φιλέλληνα Brengeri, η αστοχία του πυροβολικού των πολιορκητών οφειλόταν σε δολιοφθορά του Passano,[69] ενώ σε αυτόν αποδίδει ο Στέφανος Ξένος τη μετάδοση της πληροφορίας για την επικείμενη έφοδο στο Μεσολόγγι, τα Χριστούγεννα του 1822.[70] Τελικά, τον επόμενο χρόνο η σύζυγός του κατέβαλε τα λύτρα και ο Passano μεταφέρθηκε στην Ανκόνα της Ιταλίας.[71]

Πάντως, ο Κορσικανός δεν έπαψε να έχει στραμμένο το βλέμμα του προς την Ελλάδα. Έτσι, εντοπίζουμε επιστολή του, στις 20 Οκτωβρίου 1826, προς τον Γεώργιο Καραϊσκάκη, τον οποίο φαίνεται να γνώριζε από παλιά, και με αυτή τον ενημερώνει για την επιθυμία του να επιστρέψει στην Ελλάδα. Μάλιστα, για το ίδιο ζήτημα αναφέρει ότι είχε στείλει αρκετές επιστολές στη Διοίκηση.[72] Πράγματι, τον επόμενο χρόνο, η Γ΄ Εθνοσυνέλευση τον προσκάλεσε να επιστρέψει στην Ελλάδα, για να προσφέρει τις υπηρεσίες του.[73]

Η δεύτερη φάση των επιχειρήσεων 1828-1829

Η δεύτερη φάση των επιχειρήσεων στον Αμβρακικό εντοπίζεται χρονικά στην περίοδο 1828-1829, κατά τα χρόνια διακυβέρνησης της Ελλάδας από τον Ιωάννη Καποδίστρια. Τα πολεμικά γεγονότα αυτής της περιόδου εντάσσονται σε έναν ευρύτερο πολιτικό-στρατιωτικό σχεδιασμό που αποσκοπούσε στη δημιουργία τετελεσμένων για την ενσωμάτωση όσο το δυνατόν μεγαλύτερης εδαφικής έκτασης στο ελληνικό κράτος, η τύχη του οποίου αποτελούσε αντικείμενο διπλωματικών διαπραγματεύσεων μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων. Για αυτό διαπιστώνουμε την πραγματοποίηση εκτεταμένων επιχειρήσεων στην Ανατολική και Δυτική Στερεά Ελλάδα.

Στις 6 Μαρτίου 1828, με δύο διατάγματα του Κυβερνήτη αποφασίστηκε για ακόμα μια φορά η διενέργεια ναυτικών αποκλεισμών τόσο της Κρήτης και της Πελοποννήσου όσο και της Πρέβεζας. Για τον σκοπό αυτό συγκροτήθηκε μοίρα, η διοίκηση της οποίας ανατέθηκε στον αντιναύαρχο Γεώργιο Σαχτούρη. Ειδικά όμως για τον αποκλεισμό της Πρέβεζας, ο Σαχτούρης θα έπρεπε να διαθέσει ικανό αριθμό σκαφών από την ανωτέρω μοίρα, προκειμένου να τεθούν στην υπηρεσία του αρ-

---

[68] Σιμοπουλος 1980, 377.

[69] Σιμοπουλος 1980, 379. Ο Σιμόπουλος απορρίπτει αυτή την άποψη ως αφελή, υποστηρίζοντας ότι η αστοχία του πυροβολικού οφειλόταν στην απειρία των πυροβολιστών.

[70] Ξενος 1861, 414· πρβλ. Σιμοπουλος 1980, 384. Ο Σιμόπουλος καταγράφει όλα τα ονόματα των προσώπων, για τα οποία έχει υποστηριχθεί ότι μετέδωσαν τη σχετική πληροφορία.

[71] Σιμοπουλος 1980, 232-233.

[72] [Λιγνος, Λεβιδης & Πορίωτης] 1924, 37-38.

[73] [ΑΕΠ] 1971, 568.

χιστράτηγου Church, διοικητή των επιχειρήσεων στη Δυτική Ελλάδα. Στο σχετικό διάταγμα γινόταν σαφής μνεία στον αντικειμενικό σκοπό της επιχείρησης, που ήταν να πληγεί ο ανεφοδιασμός της τουρκικής φρουράς του Μεσολογγίου, ο οποίος διενεργείτο από την Πρέβεζα και από άλλες πόλεις-λιμάνια του Αμβρακικού.[74] Η συγκέντρωση αυτών των πλοίων άργησε, ωστόσο ο Church, ήδη από τα μέσα Μαρτίου, είχε φροντίσει να κατασκευάσει στο στρατόπεδό του στην Κανδύλα έξι πλοιάρια, εξοπλίζοντάς τα, μάλιστα, με λίγα κανόνια.[75]

Στις 23 Ιουλίου 1828 ο Κυβερνήτης ανέθεσε τα καθήκοντα του διοικητή του στόλου της Δυτικής Ελλάδας στον Passano, ο οποίος επανεμφανίζεται και επιστρέφει σε μια γνώριμη σε αυτόν περιοχή, όπου το γενικό πρόσταγμα είχε ο Church. Στη διάθεσή του τέθηκε σημαντική δύναμη που προστέθηκε στα σκάφη που ήδη βρίσκονταν στην περιοχή, έχοντας αποσπαστεί από τη μοίρα του Σαχτούρη για τη διενέργεια του αποκλεισμού. Συνολικά, ο στολίσκος απαρτιζόταν από τα ατμοκίνητα *Καρτερία* και *Επιχείρησις*,[76] τις κανονιοφόρους *Φιλελληνίς*, *Βαυαρία* και *Μέδουσα*, την τράτα *Νιόβη*, τη γολέττα *Λήδα*, τα μίστικα[77] ή βελλούδες (όπως τις αναφέρει η *Γενική Εφημερίς της Ελλάδος*) *Ελένη*, *Χαρίκλεια*, *Θέτις*, *Γοργώ*, *Εχινάς*, *Διώνη*, *Καλυδών*, *Περσεφόνη* και *Κασσάνδρα*, και, τέλος, ακόμα τέσσερεις ιδιωτικές κανονιοφόρους.[78] Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι ήδη από το 1827 είχε συγκροτηθεί εθνικός στόλος, στη δύναμη του οποίου ανήκε η πλειονότητα των πλοίων που έλαβε μέρος στις επιχειρήσεις, εκτός των τεσσάρων προαναφερθέντων ιδιωτικών σκαφών.

Στα τέλη του μήνα, ο Κυβερνήτης επισκέφθηκε το στρατόπεδο του Church στην Κανδήλα και εκεί αποφασίστηκε η έναρξη επιχειρήσεων στον Αμβρακικό. Λίγο αργότερα όμως, και με δεδομένες τις διπλωματικές ζυμώσεις που πραγματοποιούνταν στον Πόρο μεταξύ των πρεσβευτών των Μεγάλων Δυνάμεων για το ελληνικό ζήτημα, ο Καποδίστριας αλληλογραφώντας με τον αρχιστράτηγο άφηνε στον τελευταίο τη δυνατότητα λήψης απόφασης για την πραγματοποίηση ή μη του σχεδίου.[79] Ο Church, ωστόσο, ήταν αποφασισμένος να προχωρήσει σύμφωνα με τον αρχικό σχεδιασμό του, που προέβλεπε διπλή πολεμική ενέργεια:[80] ο στόλος θα έπρεπε να εκβιάσει την είσοδο στον Αμβρακικό, ενώ παράλληλα στην ξηρά τα

---

[74] *Γενική Εφημερίς της Ελλάδος* Γ΄/23 (3.4.1828), 96-97.

[75] Παπαδοπουλος 1962, 98.

[76] Τα δύο ατμοκίνητα έφεραν οκτώ πυροβόλα των 68 λιτρών, γεγονός που τους προσέδιδε ισχυρή δύναμη πυρός. Βλ. Κωνσταντινιδης 1951, 166-167· Μεταλληνος 2016, τ. 1, 211, 228.

[77] Κατά την Επανάσταση ο όρος *μίστικο* χρησιμοποιείτο για τα ελαφρά κωπήρη και ιστιοφόρα σκάφη που αναλάμβαναν επιχειρήσεις καταδρομής, πειρατείας και αποβάσεων, ενώ σχετικός ήταν και ο όρος *βελλού*. Βλ. Κωνσταντινιδης 1951, 136.

[78] Dontas 1966, 95-96. Για έναν αναλυτικό πίνακα των σκαφών, των πλοιάρχων, του πληρώματος και του εξοπλισμού τους, βλ. Βαρφης 1994, 58· Μεταλληνος 2016, τ. 1, 539-542.

[79] Bétant 1841, 216-217.

[80] Dontas 1966, 104-105.

στρατιωτικά σώματα, σε δύο τμήματα, θα κατευθύνονταν αφενός προς το Άκτιο, υπό τον Church, και αφετέρου προς το Λουτράκι και από εκεί στον Καρβασαρά (Αμφιλοχία),[81] υπό τον Dentzel.[82]

Ο Passano εξέφρασε ισχυρές διαφωνίες στο σχέδιο εισόδου στον Αμβρακικό κόλπο χαρακτηρίζοντας το στενό πέρασμα ως *Μικρά Δαρδανέλια* και θεωρώντας ότι δεν μπορούσαν να παραβιαστούν ούτε και τη νύχτα. Για τον λόγο αυτόν πρότεινε να μεταφερθούν διά ξηράς τα πλοία από τη Ζαβέρδα (Πάλαιρο) και να ριχτούν εντός του κόλπου. Τις επιφυλάξεις του αυτές συμμερίζονταν και κάποιοι από τους ναύτες. Ο στρατηγός Church αποφάσισε να τους αφήσει να καταλάβουν οι ίδιοι στην πράξη το άτοπο αυτής της πρότασης. Πράγματι, αφού έχασαν μία εβδομάδα κόβοντας κορμούς δέντρων, προκειμένου να κυλήσει πάνω τους ένα μίστικο, όταν εν τέλει ξεκίνησαν αυτή τη διαδικασία, αντιλήφθηκαν ότι ήταν τόσο αργή, ώστε αρνήθηκαν να συνεχίσουν. Τελικά, ο Passano δέχθηκε να ακολουθήσει το σχέδιο της εισόδου των πλοίων στον Αμβρακικό.[83]

Ο στολίσκος ξεκίνησε στις 7 Σεπτεμβρίου από τον Μύτικα Αιτωλοακαρνανίας, ωστόσο την επόμενη μέρα, λόγω κακοκαιρίας, διασκορπίστηκε και ένα τμήμα του αναγκάστηκε να καταφύγει στην αγγλοκρατούμενη Λευκάδα, ενώ ένα άλλο στην απέναντι ακαρνανική ακτή. Μάλιστα, απωλέσθηκε και ένα σκάφος. Στις 11 Σεπτεμβρίου ο στολίσκος συγκεντρώθηκε στην είσοδο του κόλπου. Ο Passano επιβιβάστηκε επί του ατμοκίνητου *Καρτερία*, από όπου διά σημάτων σκόπευε να κατευθύνει τις κινήσεις του στόλου. Η επιθετική ενέργεια ξεκίνησε με τα ατμοκίνητα *Καρτερία*, *Επιχείρηση* και την κανονιοφόρο *Μέδουσα* να αναλαμβάνουν τον βομβαρδισμό των οχυρών, ενώ και τα μικρότερα σκάφη λάμβαναν θέση για να εισέλθουν στον κόλπο, κάτι που δεν επιτεύχθηκε εξαιτίας του αντίθετου ανέμου και των ισχυρών ρευμάτων. Η επιχείρηση επαναλήφθηκε και την επόμενη μέρα. Από το πρωί άρχισε ο βομβαρδισμός των φρουρίων της Πρέβεζας, ο οποίος διάρκεσε επί εξάωρο. Τα πυροβολεία των οχυρών απάντησαν με πυκνές βολές κατά των σκαφών που επιχειρούσαν να εισέλθουν στο στόμιο του κόλπου, ενέργεια που δυσχεραινόταν και από τον αντίθετο άνεμο. Ένα σκάφος επλήγη, χωρίς, ωστόσο, να βυθιστεί. Το μεσημέρι ο άνεμος άλλαξε κατεύθυνση ευνοώντας την κίνηση των σκαφών, ωστόσο, οι προηγούμενες αντιξοότητες είχαν κάμψει την αποφασιστικότητα των πληρωμάτων. Τότε, οι πλοίαρχοι προσκλήθηκαν να μεταβούν στην *Καρτερία*, όπου πρότειναν στον Passano να τεθεί ο ίδιος επικεφαλής ενός σκάφους και να επιχειρήσει την είσοδο στο στόμιο του κόλπου, δίνοντας έτσι το παράδειγμα στα υπόλοιπα πληρώματα. Αυτός όμως αρνήθηκε επικαλούμενος την κατάσταση της υγείας του.

---

[81] Παπαδοπουλος 1962, 99-100· Dontas 1966, 104-105.

[82] Ο βαρόνος Jean-Chrétien Louis Dentzel ήταν Γάλλος φιλέλληνας, αξιωματικός του Ιππικού, που έλαβε μέρος στην Επανάσταση από τις αρχές του 1828. Βλ. Παπαδοπουλος 1962, 89, υποσημ. 4· Κοτσωνης 1990, 399-401.

[83] Dontas 1966, 104.

Στη συνέχεια ο στόλος αποσύρθηκε ξανά. Σημαντικότερος παράγοντας αυτής της δεύτερης αποτυχίας υπήρξε η ατολμία του διοικητή του στόλου. Μάλιστα, επιστρέφοντας ο ίδιος στην έδρα του στρατοπέδου του Church, εξέφρασε παράπονα κατά των Υδραίων αξιωματικών, γεγονός που φανερώνει το αρνητικό κλίμα που υπήρχε σε επίπεδο διοίκησης. Ο Church προσφέρθηκε να τεθεί ο ίδιος επικεφαλής του στόλου, αλλά κάτι τέτοιο απορρίφθηκε από τους Υδραίους πλοιάρχους.

Την ίδια στιγμή, η έκβαση των στρατιωτικών επιχειρήσεων στη στεριά εξελισσόταν θετικότερα. Ο Dentzel κατάφερε να πλησιάσει το Λουτράκι και να συλλάβει ένα αλιευτικό, το οποίο εξόπλισε αμέσως και με αυτό συνέλαβε ακόμα 7 σκάφη. Για την επάνδρωσή τους διατέθηκαν 100 άνδρες υπό τον Κολοκυθά, ο οποίος είχε απολέσει το σκάφος του στις 8 Σεπτεμβρίου. Τα πλοιάρια αυτά έδωσαν τη δυνατότητα στους Έλληνες να αποκτήσουν έρεισμα μέσα στον κόλπο και κυρίως να διακόψουν την επικοινωνία μεταξύ Πρέβεζας και Αμφιλοχίας. Κινητοποίησε όμως και τους Οθωμανούς που εξόπλισαν δύο σκάφη για να αντιμετωπίσουν τη μικρή ελληνική δύναμη που είχε βρεθεί στον Αμβρακικό.

Καθώς οι πρόσφατες επιτυχίες είχαν αναπτερώσει το ηθικό των πληρωμάτων, επιχειρήθηκε νέα είσοδος στον Αμβρακικό, στις 21 Σεπτεμβρίου, χωρίς τη συμμετοχή του Passano. Υπό την υποστήριξη των βολών των ατμοκίνητων *Καρτερία* και *Επιχείρησις*, οι Έλληνες ναυτικοί κατόρθωσαν να εισέλθουν στον κόλπο με 5 σκάφη και με πλοιάρχους τους Ανδρέα Τενεκέ, Ανδρέα Κωφό, Γεώργιο Θεοχάρη, Κωνσταντίνο Θεόφιλο και Αναστάσιο Παρασκευά.[84] Οι ελληνικές απώλειες περιορίστηκαν στον θάνατο του Κωφού,[85] ενώ υπήρξαν και τρεις τραυματίες, ανάμεσά τους ο Τενεκές και ο αδελφός του. Εντός του κόλπου τα ελληνικά σκάφη έβαλαν κατά της πόλης και των εχθρικών πολεμικών σκαφών, εκ των οποίων το ένα βυθίστηκε, ενώ ένα δεύτερο καταλήφθηκε με έφοδο. Αφού εξουδετερώθηκε κάθε άλλη αντίσταση, κυριεύτηκαν και όλα τα πλοία που βρίσκονταν στο λιμάνι της Πρέβεζας, 43 συνολικά, τα οποία οδηγήθηκαν στο Λουτράκι.[86] Ο Church σε αναφορά του προς τον Καποδίστρια για το παραπάνω κατόρθωμα εξήρε τη γενναιότητα των αξιωματικών και ναυτών σημειώνοντας τη δυσκολία του εγχειρήματος.[87]

Μετά την επιτυχή είσοδο των πλοίων στον Αμβρακικό, ο Passano ανέλαβε ξανά

---

[84] Σύμφωνα με τη Δοντά, το σκάφος του Παρασκευά εισήλθε στον κόλπο την επόμενη μέρα. Βλ. Dontas 1966, 107.

[85] Με πράξη του Κυβερνήτη απονεμήθηκε μηνιαία σύνταξη 100 γροσίων εξ ημισείας στη μητέρα και στη χήρα του Κωφού. Βλ. *Γενική Εφημερίς της Ελλάδος* Γ΄/79 (24.10.1828), 325.

[86] *Γενική Εφημερίς της Ελλάδος* Γ΄/74 (6.10.1828), 305-306· πρβλ. Dontas 1966, 103-107.

[87] Ο Church σημείωνε: «Ποτὲ ἄνθρωποι δὲν ἔγιναν ἄξιοι ἀνταμοιβῶν τῆς πατρίδος των πλειότερον παρὰ τοὺς γενναίους ἀξιωματικοὺς καὶ ναύτας τοῦ στολίσκου τούτου, καταφρονήσαντας μυριοτρόπως τὸν θάνατον εἰς τὸ νὰ διαπεράσωσι στενόν, θεωρούμενον μέχρι τοῦ λαμπροῦ τούτου ἐπιχειρήματος ὡς ἀδιάβατον ἐξαιτίας τῶν πανταχόθεν φοβερῶν κανονοστασίων τῶν Τούρκων, καὶ τοῦ στομίου ὄντος τόσον στενοῦ, ὥστε αἱ βολαί τῶν τουφεκίων φθάνουν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέχρι τοῦ ἄλλου μέρους». Βλ. *Γενική Εφημερίς της Ελλάδος* Γ΄/73 (3.10.1828), 301.

τη διοίκηση, συνεχίζοντας, ωστόσο, να δρα κατά βούληση και όχι σύμφωνα με τον σχεδιασμό του αρχιστράτηγου Church, ο οποίος του είχε ζητήσει να συνδράμει τις δυνάμεις του στρατού εναντίον της Αμφιλοχίας. Αντ' αυτού, ο Passano κατευθύνθηκε στη Σαλαώρα βομβαρδίζοντας τις εκεί αποθήκες υλικού των Οθωμανών και στη συνέχεια άρχισε να περιφέρεται ασκόπως στον κόλπο.[88] Σύντομα όμως έληξε η θητεία του, καθώς ο Καποδίστριας, έχοντας πληροφορηθεί την ατελέσφορη δράση του, τον αντικατέστησε διορίζοντας, στις 3 Οκτωβρίου, διοικητή του στολίσκου τον Υδραίο πλοίαρχο Αντώνιο Κριεζή.[89]

Η παρουσία της ελληνικής ναυτικής δύναμης στον Αμβρακικό πέρα από τη διακοπή της επικοινωνίας των οθωμανικών φρουρίων είχε και ως πρόσθετο αποτέλεσμα την ενίσχυση των επιχειρήσεων του στρατού ξηράς εντός του κόλπου, και πιο συγκεκριμένα στην άμυνα της Κορωνησίας. Η Κορωνησία είναι μια μικρή νησίδα στη βόρεια πλευρά του Αμβρακικού, που ενώνεται με την ηπειρωτική ακτή διά μέσου μιας στενής λωρίδας. Εκεί αποφάσισε ο Church να δημιουργήσει προγεφύρωμα και έτσι αποβιβάστηκαν στρατιωτικές δυνάμεις υπό τον Αθανάσιο Κουτσονίκα. Ο τελευταίος οργάνωσε την άμυνα στην περιοχή. Σύντομα δέχθηκε την επίθεση των δυνάμεων του Κιουταχή. Στις μάχες που έγιναν έλαβε μέρος και το ναυτικό, τόσο των Οθωμανών όσο και των Ελλήνων. Μάλιστα, εκεί διεξήχθη και ναυμαχία μεταξύ των δύο στόλων με την κανονιοφόρο του Ανδρέα Τενεκέ να παρεμβάλλεται μεταξύ των εχθρικών σκαφών και να τους προξενεί σημαντικές ζημιές, τρέποντάς τους τελικά σε φυγή προς τη Σαλαώρα, για να προστατευτούν από τα εκεί πολυβολεία, ενώ τη νύχτα επέστρεψαν στην Πρέβεζα.[90] Την επόμενη νύχτα τα ελληνικά πλοία πραγματοποίησαν καταδρομή στην Πρέβεζα κυριεύοντας 4-5 μίστικα. Ο τουρκικός στόλος μετά τα παραπάνω γεγονότα δεν βγήκε πλέον στον Αμβρακικό, ενώ από τις 5 του ίδιου μήνα εφαρμόστηκε αποκλεισμός του λιμανιού της Πρέβεζας.[91]

Στις 27 Νοεμβρίου επαναλήφθηκε το κατόρθωμα της παραβίασης της εισόδου του κόλπου από τέσσερα μίστικα με πλοιάρχους τους Δημήτριο Τενεκέ, Γεώργιο Περδίκη, Ιωάννη Σπαχή και Ανδρέα Μοίρα. Αυτή τη φορά οι Οθωμανοί ήταν περισσότερο προετοιμασμένοι και παρέταξαν τέσσερα σκάφη στο στόμιο του κόλπου, ενώ ενίσχυσαν και τα πυροβολεία στις ακτές. Εντούτοις, και παρά τον αντίθετο άνεμο που υποχρέωσε τα πληρώματα να χρησιμοποιήσουν τα κουπιά, οι Έλληνες πλοίαρχοι κατόρθωσαν να εισέλθουν στον κόλπο με τη βοήθεια και ενός ντόπιου

---

[88] Dontas 1966, 108-109.

[89] *Γενική Εφημερίς της Ελλάδος* Γ΄/76 (13.10.1828), 313.

[90] Κουτσονικας 1864, 371-373.

[91] Βλ. ΓΑΚ – ΚΥ, Συλλογή Γιάννη Βλαχογιάννη, Αρχείον Καποδιστριακής περιόδου, Φάκ. 81 – Γενική Γραμματεία, Κριεζής προς Καποδίστρια, 2.12.1828. Ευχαριστώ από τη θέση αυτή τον κ. Μιχάλη Κατσικαρέλη που μου επεσήμανε το σχετικό έγγραφο· πρβλ. Dontas 1966, 124. Η Δοντά αναφέρει ως ημερομηνία αποκλεισμού την 18η.11.1828, προφανώς κατά το γρηγοριανό (νέο) ημερολόγιο.

ναυτικού ως οδηγού, ονόματι Θεοδώρου Γιώτη, που αυτομόλησε και προσήλθε στο ελληνικό στρατόπεδο.[92] Ο Γιώτης δεν ήταν ο μόνος που αυτομόλησε. Μετά από έναν μήνα σχεδόν αποκλεισμού, οι αυτομολούντες χριστιανοί πληροφορούσαν τις ελληνικές δυνάμεις ότι στην πόλη παρετηρείτο μεγάλη έλλειψη τροφίμων, ενώ οι εχθρικές δυνάμεις προμηθεύονταν τα προς το ζην από τα πέριξ χωριά. Τα δεδομένα αυτά οδηγούσαν τον Κριεζή να εισηγηθεί αποκλεισμό και από την ξηρά, εκτιμώντας ότι οι πολιορκούμενοι δεν θα άντεχαν επί μακρόν.[93] Ωστόσο, οι Οθωμανοί από την πλευρά τους, λίγες μέρες μετά τη νέα είσοδο των ελληνικών πλοίων στον κόλπο, έφεραν στην Πρέβεζα 40 Έλληνες ναυτικούς από τον Βόλο και το Τρίκερι, προκειμένου να επανδρώσουν τα σκάφη τους.[94]

Επόμενος στόχος των ελληνικών δυνάμεων ήταν η Βόνιτσα, στην οποία υπήρξε συντονισμένη δράση του στολίσκου με τις δυνάμεις στην ξηρά, οι οποίες προσέβαλαν την πόλη από δύο μεριές, ενώ την ίδια στιγμή ο στόλος βομβάρδιζε το φρούριο της πόλης. Επικεφαλής του στολίσκου ήταν ο Δημήτριος Τενεκές, ενώ στα πλοία είχαν επιβιβαστεί και 100 άνδρες του Ευστάθιου Κατσικογιάννη.[95] Στην απόβαση που πραγματοποιήθηκε, συμμετείχαν και διακρίθηκαν και οι αξιωματικοί και οι ναύτες του στόλου, αποδεικνύοντας ότι ήταν αξιόμαχοι εξίσου και στην ξηρά όπως και στη θάλασσα. Ο Church εξήρε την ανδρεία τους με ημερήσια διαταγή του, αυθημερόν της κατάληψης της πόλης.[96] Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του καπετάνιου Ιωάννη Μαρίνη, ο οποίος φόνευσε τον διοικητή της Βόνιτσας.[97] Έτσι, στις 15 Δεκεμβρίου 1828 καταλήφθηκε η πόλη της Βόνιτσας, ενώ οι Τούρκοι παρέμειναν περιορισμένοι στο φρούριο μέχρι και τον Μάρτιο του 1829, οπότε παραδόθηκαν και μεταφέρθηκαν στην Πρέβεζα.

Μετά την κατάληψη της πόλης της Βόνιτσας, ο ελληνικός στόλος με ορμητήριο τη μικρή παρακείμενη νησίδα Κουκουμίτσα προέβη σε καταδρομικές επιθέσεις εναντίον του λιμανιού της Πρέβεζας και των εχθρικών σκαφών που ναυλοχούσαν εκεί. Στις 15 Ιανουαρίου 1829 ετοίμασαν ένα πυρπολικό και με τέσσερα μίστικα και μία λέμβο, όντας πιο ευκίνητα με τη χρήση των κουπιών, έπλευσαν προς την Πρέβεζα. Επικεφαλής τέθηκε ο Ανδρέας Τενεκές. Η επιχείρηση πραγματοποιήθηκε τη νύχτα. Το πυρπολικό απέτυχε να ανάψει, παρόλο που το προσκόλλησαν σε ένα βρίκι. Στη συνέχεια, οι Έλληνες ναυτικοί επιχείρησαν να καταλάβουν όσα σκάφη

---

[92] *Γενική Εφημερίς της Ελλάδος* Γ΄/95 (19.12.1828), 393-394. Για τον Γιώτη, πρβλ. και Δρακος 2021.

[93] Βλ. ΓΑΚ – ΚΥ, Συλλογή Γιάννη Βλαχογιάννη, Αρχείον Καποδιστριακής περιόδου, Φάκ. 81 – Γενική Γραμματεία, Κριεζής προς Καποδίστρια, 2.12.1828. Η έλλειψη τροφίμων, που επιβάρυνε και τον ελληνικό πληθυσμό, επιβεβαιώνεται και αργότερα από επιστολή του Γ. Λουρόπουλου προς τον Κυβερνήτη (4.2.1829). Βλ. Δοϊκας 1991, 100-101.

[94] Dontas 1966, 169.

[95] Dontas 1966, 127.

[96] Μητσης 2021, 87.

[97] *Γενική Εφημερίς της Ελλάδος* Δ΄/6 (19.1.1829), 20-21.

μπορούσαν. Τελικά κατέλαβαν μια τράτα και δύο κανονιοφόρους, των δύο και τριών πυροβόλων. Οι Οθωμανοί για να προστατευτούν έριξαν στην ξηρά τα σκάφη τους, κάτω από τα τείχη των οχυρών της πόλης. Πολλοί φονεύτηκαν και άλλοι πνίγηκαν. Τέλος, αιχμαλωτίστηκε ο διοικητής του εχθρικού στολίσκου Χασάν, ο οποίος επέβαινε σε μια κανονιοφόρο, μαζί με άλλους 17 ναύτες, εκ των οποίων οι 14 χριστιανοί. Οι ελληνικές απώλειες περιορίστηκαν στον θάνατο του Δημ. Τενεκέ και δύο ναυτών, ενώ είχαν και 10 τραυματίες.[98]

Το ίδιο διάστημα οι Οθωμανοί σχεδίαζαν να αναλάβουν δράση για να ενισχύσουν τη φρουρά της Βόνιτσας. Έτσι, αφίχθη στην Πρέβεζα ο Βελή μπέης με 3.000 στρατιώτες και 500 ιππείς, με σκοπό να διαπεραιωθεί στο Άκτιο. Ο Church, αφού πληροφήθηκε αυτές τις κινήσεις, διέταξε τον Ανδρέα Τενεκέ να μεταβεί με το μεγαλύτερο μέρος του στολίσκου προς το Άκτιο, για να παρεμποδίσει την εκεί απόβαση των στρατευμάτων των Οθωμανών, κάτι το οποίο, ωστόσο, επετεύχθη, παρά τον ισχυρό κανονιοβολισμό που δέχθηκαν οι εχθρικές δυνάμεις. Η απομάκρυνση πάντως του στολίσκου από τη Βόνιτσα, στην οποία μέχρι τότε πραγματοποιούσε αποκλεισμό, επέτρεψε σε έναν Έλληνα που βρισκόταν στην υπηρεσία των Οθωμανών, να μεταβεί από την Πρέβεζα στη Βόνιτσα και να ενισχύσει την εκεί φρουρά με προμήθειες.[99] Όπως θα σημείωνε ένα μήνα αργότερα ο Μιαούλης, αναφερόμενος στον αποκλεισμό της Πρέβεζας και στην ακινησία του στόλου των Οθωμανών, οι τελευταίοι για τις θαλάσσιες υποθέσεις τους χρησιμοποιούσαν μόνο πλοία Ελλήνων που ήταν όργανά τους.[100]

Οι ναυτικοί αποκλεισμοί και η αδρανοποίηση του οθωμανικού ναυτικού, η σταδιακή απελευθέρωση πόλεων και οχυρών, και κυρίως η κατάληψη του Μακρυνόρους εδραίωσε την ελληνική παρουσία στον Αμβρακικό δημιουργώντας ισχυρό τετελεσμένο που δεν θα μπορούσε να αγνοηθεί σε έναν άλλον αγώνα, ο οποίος διεξαγόταν όχι στο πεδίο των μαχών αλλά των διπλωματικών ζυμώσεων και αφορούσε τον καθορισμό των συνόρων του ελληνικού κράτους, και μάλιστα σε μια από τις πιο διαφιλονικούμενες υπό εξέταση περιοχές. Η τελική διευθέτηση των συνόρων, το 1832, όριζε τη συνοριακή γραμμή Αμβρακικού – Παγασητικού διατηρώντας νοτίως αυτής της γραμμής οθωμανική κυριαρχία μόνο σε μια μικρή περιοχή γύρω από το ακρωτήριο του Ακτίου,[101] ενώ τα νησιά του κόλπου μοιράστηκαν μεταξύ των δύο κρατών αναλόγως της εγγύτητάς τους προς τη μια ή την άλλη ακτή, παραδίδοντας έτσι την Κορωνησία στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.[102]

---

[98] *Γενική Εφημερίς της Ελλάδος* Δ΄/10 (2.2.1829), 36· πρβλ. Βαρφης 1994, 61.

[99] Dontas 1966, 129.

[100] ΓΑΚ – Αρχεία Νομού Κέρκυρας, Αρχείο Καποδίστρια, Φ. 261 (Αλληλογραφία Μαυροκορδάτου και Καποδίστρια), Μιαούλης προς Μαυροκορδάτο, 24.2.1829.

[101] Δονος 2017, 176-177.

[102] Σουτσος 1858, 305.

Ο αντίκτυπος των ναυτικών επιχειρήσεων του 1828-1829

Η συντονισμένη δράση του ναυτικού και των δυνάμεων της ξηράς είχε ως αποτέλεσμα την απελευθέρωση των πόλεων της ακαρνανικής ακτής και τη δημιουργία προγεφυρώματος στην απέναντι ηπειρωτική ακτή με τη διατήρηση υπό ελληνικό έλεγχο της Κορωνησίας. Το γεγονός αυτό είχε ιδιαίτερη σημασία, καθώς δημιουργούσε ένα status quo στην περιοχή, που ενίσχυε την ελληνική επιχειρηματολογία για τη συμπερίληψη της Δυτικής Στερεάς στο ελληνικό κράτος και υπήρξε καθοριστικό, προκειμένου η Διάσκεψη των Πρεσβευτών στον Πόρο να προτείνει ως συνοριακή τη γραμμή Αμβρακικού – Παγασητικού.[103]

Οι επιτυχίες αυτές είχαν σημαντικό ψυχολογικό αντίκτυπο στους κατοίκους των περιοχών που άμεσα ή έμμεσα επηρεάζονταν από τα γεγονότα. Καταρχάς, η δράση του ναυτικού αναπτέρωνε τις ελπίδες και συνέβαλε, ώστε να καταταγούν πολλοί ντόπιοι στις ελληνικές δυνάμεις.[104] Η περίπτωση του Θεόδωρου Γιώτη, που αυτομόλησε και οδήγησε τον ελληνικό στόλο κατά τη δεύτερη είσοδό του στον κόλπο, είναι χαρακτηριστική.

Την εντύπωση που δημιούργησε στον απλό λαό η είσοδος του στόλου στον Αμβρακικό μαρτυρεί και το δημοτικό άσμα *Τα μίστικα.*[105] Μάλιστα, θεωρούμε ότι το τραγούδι αυτό πιστοποιεί τη διατήρηση των γεγονότων στη συλλογική μνήμη του ελληνικού πληθυσμού για χρόνια και μετά το 1828 αλλά και τον πόθο των υποδούλων κατοίκων, μέχρι το 1912, της Πρέβεζας για απελευθέρωση και της δικής τους πόλης.[106]

Ωστόσο, πολύ συχνά οι ελπίδες αναμειγνύονταν με τον φόβο και την αγωνία για την έκβαση των γεγονότων, ειδικά όταν αυτά ήταν σε εξέλιξη. Αυτή η ψυχολογική κατάσταση εκφράζεται με τον καλύτερο τρόπο στην επιστολή του Γεώργιου Λουρόπουλου, η οποία εκδίδεται στο Παράρτημα. Η επιστολή συντάχθηκε λίγο μετά την πρώτη είσοδο του στόλου στον Αμβρακικό και την κατάληψη από τον Dentzel του Λουτρακίου. Συγκεκριμένα, μετά τη ναυτική επιχείρηση, η οποία έγινε γνωστή και στα Ιόνια νησιά, ο Λουρόπουλος μετέβη στη Λευκάδα, προκειμένου να συγκεντρώσει περισσότερες πληροφορίες, κάτι που μπορούσε να πράξει λόγω της καταγωγής του. Η μαρτυρία του έχει εξαιρετικό ενδιαφέρον, γιατί καταγράφει ένα

---

[103] Δεσποτοπουλος 1996, 150.

[104] *Γενική Εφημερίς της Ελλάδος* Γ΄/74 (6.10.1828), 306· πρβλ. Δεσποτοπουλος 1996, 143. Σε αυτομολήσεις αναφέρεται και ο Κριεζής. Βλ. ΓΑΚ – ΚΥ, Συλλογή Γιάννη Βλαχογιάννη, Αρχείον Καποδιστριακής περιόδου, Φάκ. 81 – Γενική Γραμματεία, Κριεζής προς Καποδίστρια, 2.12.1828.

[105] Βασιλας 2012, 383.

[106] Η τελευταία στροφή περιλαμβάνει τους παρακάτω στίχους: «Σταυρέ μου, Σταυρωμένε [...] / Βοήθα να διαβούμε να πάμ' στην Βόνιτσα». Στην παραλλαγή που τραγουδιόταν στην Πρέβεζα, κατά τη μαρτυρία του Ηλία Βασιλά, ο τελευταίος στίχος διαφοροποιείτο ως εξής: «στην Πρέβεζα να μπούμε για να την πάρουμε».

άγνωστο από άλλες πηγές ενδεχόμενο, την παράδοση της Πρέβεζας από τους Οθωμανούς στους Άγγλους, που τότε βρίσκονταν στα Επτάνησα, τα οποία αποτελούσαν προτεκτοράτο τους. Μάλιστα, ο Λουρόπουλος εμπλέκει σε αυτά τα σχέδια και τον Church, για τον οποίο αργότερα θα υπάρξουν αναφορές για συχνή επικοινωνία του με Άγγλους αξιωματούχους στα Ιόνια νησιά αλλά και με τον Άγγλο πρόξενο στην Πρέβεζα.[107]

Δεν έχουμε εντοπίσει κάποια άλλη πληροφορία που να επιβεβαιώνει το σχέδιο που περιγράφεται στην επιστολή Λουρόπουλου.[108] Θεωρούμε, όμως, άξια αναφοράς ακόμα και αυτή την πληροφορία, γιατί αποτελεί ενδεικτικό στοιχείο των ειδήσεων που πρέπει να κυκλοφορούσαν τότε. Όπως και να έχει, η σκέψη ότι η Πρέβεζα θα μπορούσε να περάσει υπό αγγλικό έλεγχο δημιουργεί αποτροπιασμό στον Λουρόπουλο, ο οποίος φτάνει στο σημείο να ευχηθεί να καταστραφεί η ιδιαίτερη πατρίδα του Πρέβεζα, παρά να γνωρίσει ξανά νέους τυράννους· είναι σαφές ότι εδώ υπονοούνται οι Άγγλοι. Κλείνοντας, σημειώνει ότι έχει την πεποίθηση ότι ο Κυβερνήτης θα λάβει δραστικά μέτρα, για να εμποδίσει αυτά τα σχέδια. Αυτό που μας κάνει εντύπωση, είναι ότι δεν διατυπώνεται ευθέως η επιθυμία ή ευχή ή, έστω, το αίτημα για την απελευθέρωση και της Πρέβεζας, η τύχη της οποίας επαφίεται στη φροντίδα του Καποδίστρια. Η επιστολή αυτή εκφράζει με τον καλύτερο τρόπο την αγωνία ενός Πρεβεζάνου και ενδεχομένως πολλών συμπατριωτών-συνομιλητών του για την τύχη της Πρέβεζας, τη στιγμή που έβλεπαν ότι στην ευρύτερη περιοχή τους πραγματοποιούνταν πολεμικές ενέργειες που μπορούσαν να οδηγήσουν σε αλλαγή της κατάστασης στον κόλπο.

Συμπεράσματα

Οι ναυτικές επιχειρήσεις στον Αμβρακικό εξελίχθηκαν σε δύο διακριτές χρονικά φάσεις και σε διαφορετικές συγκυρίες αλλά και στοχεύσεις των επαναστατημένων Ελλήνων. Η πρώτη περίοδος (1821-1822) συνδέεται με την προσπάθεια των Ελλήνων να διαδώσουν σε όσο το δυνατόν περισσότερα εδάφη τη φλόγα της

---

[107] Παπαδοπουλος 1962, 104, 122-123.

[108] Έναν σχεδόν χρόνο αργότερα, τον Αύγουστο του 1829, μαρτυρούνται διαπραγματεύσεις μεταξύ των Αλβανών διοικητών δύο φρουρίων της Πρέβεζας (του Παντοκράτορα και του Αγίου Γεωργίου) και του Κριεζή, σχετικά με το ενδεχόμενο παράδοσης των φρουρίων της πόλης στους Έλληνες έναντι καταβολής χρηματικού τιμήματος. Υπό το πρίσμα αυτής της στάσης των Αλβανών αξιωματούχων και χωρίς να παραβλέπουμε τις διαφορετικές διπλωματικές συνθήκες μεταξύ Οκτωβρίου 1828 και Αυγούστου 1829, δεν μπορούμε να μην υπογραμμίσουμε τις ομοιότητες με το μαρτυρούμενο από τον Λουρόπουλο σχέδιο περί παράδοσης της πόλης στους Άγγλους. Το ζήτημα ασφαλώς χρειάζεται περισσότερη διερεύνηση. Σχετικά με τις διαπραγματεύσεις Κριεζή και Αλβανών, βλ. Παπαδοπουλος 1962, 142-143.

εθνεγερσίας, αξιοποιώντας και τις ευνοϊκές συνθήκες που δημιουργούσε η ενδο-οθωμανική σύγκρουση της Πύλης με τον Αλή πασά των Ιωαννίνων. Η δεύτερη περίοδος (1828-1829) σχετίζεται με τη στρατηγική και τους ευρύτερους σχεδιασμούς του Ιωάννη Καποδίστρια ως προς την έκβαση της Επανάστασης, και πιο συγκεκριμένα τη δημιουργία κράτους με όσο το δυνατόν διευρυμένα σύνορα. Έτσι, μετά από ένα μεγάλο διάστημα παύσης κάθε ενέργειας στην περιοχή, ο Αμβρακικός διεκδικήθηκε ξανά από τις ελληνικές δυνάμεις, στο πλαίσιο μιας συντονισμένης, τοπικά εκτεταμένης και έντονης πολεμικής προσπάθειας, προκειμένου να δημιουργηθούν τετελεσμένα που θα προκαταλάμβαναν τις διπλωματικές εξελίξεις που λάμβαναν χώρα ταυτόχρονα. Από την έκθεση των πολεμικών γεγονότων στις δύο χρονολογικές φάσεις των επιχειρήσεων που έλαβαν χώρα στον Αμβρακικό, μπορούμε να οδηγηθούμε στα ακόλουθα συμπεράσματα.

Καταρχάς, είναι εμφανής η αλληλεξάρτηση μεταξύ των εξελίξεων σε στεριά και θάλασσα ως δύο σκέλη μιας συνολικής επιχείρησης και ο τρόπος που η επιτυχής ή μη έκβαση σε κάθε πεδίο είχε αντίκτυπο στο άλλο. Στην πρώτη φάση των επιχειρήσεων είδαμε ότι η επιτυχής από πλευράς Οθωμανών αντιμετώπιση της δράσης του ελληνικού ναυτικού υπήρξε προανάκρουσμα της ήττας στο Πέτα. Ταυτόχρονα, όμως, η ήττα στο Πέτα με τις συνακόλουθες συνέπειες για τον Αγώνα στη Δυτική Ελλάδα και την παραμονή νευραλγικών σημείων στα χέρια των Οθωμανών, αφαιρούσε από την ελληνική πλευρά τη δυνατότητα ναυτικής δραστηριοποίησης στον Αμβρακικό, που ως κλειστή θάλασσα έθετε επιτακτικά την ανάγκη της ύπαρξης κάποιας βάσης για μια τέτοια δραστηριότητα, καθιστώντας, παράλληλα, τις καταδρομικές ενέργειες που θα εκκινούσαν από σημεία εκτός του κόλπου, έργο πολύ δύσκολο, αν και όχι ακατόρθωτο.

Το ότι το έργο αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί, αποδείχθηκε από τη δράση του ελληνικού στολίσκου στη δεύτερη φάση των επιχειρήσεων. Ωστόσο, αυτή η επιτυχία δεν ήταν ανεξάρτητη των εξελίξεων στη στεριά και της δράσης του στρατού ξηράς. Θυμίζουμε ότι πριν την επιτυχή είσοδο του ελληνικού στόλου στον κόλπο, το στρατιωτικό σώμα του Dentzel κατέλαβε καίρια θέση στον κόλπο και μια από τις πρώτες του ενέργειες ήταν να δημιουργήσει εκ των ενόντων μικρή ναυτική δύναμη εντός αυτού. Η αλληλεξάρτηση όμως των στρατιωτικών και ναυτικών επιχειρήσεων φαίνεται καλύτερα στις επιτυχίες που σημειώθηκαν μετά την ενίσχυση της ελληνικής ναυτικής παρουσίας στον Αμβρακικό με τη διακοπή της επικοινωνίας μεταξύ των οθωμανικών φρουρών και με την αποφασιστική συνδρομή του στόλου στην πολιορκία της Βόνιτσας, όπου, μάλιστα, υπήρξε και αποβατική ενέργεια, ή στην απόκρουση της οθωμανικής επίθεσης στην Κορωνησία.

Το δεύτερο συμπέρασμα σχετίζεται με τους πρωταγωνιστές των γεγονότων στις δύο φάσεις. Συνδετικός κρίκος ανάμεσα σε αυτές ήταν ο Κορσικανός Passano, ο οποίος όμως φαίνεται ότι και στις δύο περιπτώσεις υπήρξε ανεπαρκής, όπως απέδειξε κυρίως η συμπεριφορά του το 1828, όταν τέθηκε στη διάθεσή του μεγάλη ναυτική δύναμη. Αντίθετα, οι Υδραίοι πλοίαρχοι και ο Αντώνιος Κριεζής, που αντι-

κατέστησε τον Passano ως διοικητής, απέδειξαν τις ικανότητες τους καθ' όλη τη διάρκεια των επιχειρήσεων συμβάλλοντας στην επιτυχία.

Το τρίτο συμπέρασμα που προκύπτει από τα παραπάνω, είναι ότι στις δύο φάσεις του Αγώνα μπορούν να διαπιστωθούν ουσιαστικές ποιοτικές διαφοροποιήσεις που διαμόρφωσαν και το τελικό αποτέλεσμα. Έτσι, πρέπει να υπογραμμιστεί το γεγονός ότι κατά την πρώτη φάση του Αγώνα η ελληνική ναυτική δύναμη που δραστηριοποιήθηκε στον Αμβρακικό, ήταν σχεδόν αμελητέα. Παρά την επιτυχία της να ελέγξει για κάποιο διάστημα τον κόλπο και να διακόψει τις εχθρικές γραμμές επικοινωνίας και ανεφοδιασμού, δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι η δράση της στρεφόταν κυρίως κατά εμπορικών πλοίων και ψαροκάικων, ενώ, όταν ήλθε αντιμέτωπη με πολεμικά σκάφη, τα αποτελέσματα ήταν καταστροφικά. Αντίθετα, στη δεύτερη φάση υπήρξε ένας σημαντικός αριθμός ελληνικών σκαφών που έλαβαν μέρος στις επιχειρήσεις. Πρέπει να υπογραμμιστεί και η σημασία της υποστήριξης των δύο ατμοκίνητων, που διέθεταν μεγάλη ισχύ πυρός και τα οποία υπήρξαν το αντίβαρο στα πυροβόλα των οχυρών της Πρέβεζας. Η σημαντικότερη όμως ποιοτική διαφορά στις δύο φάσεις του Αγώνα υπήρξε ο ανθρώπινος παράγοντας. Στον Passano αναφερθήκαμε ήδη αντιπαραβάλλοντάς τον με τους Έλληνες αξιωματικούς. Εδώ πρέπει να προσθέσουμε και τα πληρώματα, καθώς στην πρώτη φάση αυτά αποτελούνταν κυρίως από ξένους, ανάμεσά τους και κάποιους τυχοδιώκτες, ενώ άγνωστο είναι το επίπεδο ναυτοσύνης τους.[109] Αντίθετα, στη δεύτερη φάση τα πληρώματα αποτελούνταν από Έλληνες έμπειρους ναυτικούς, οι οποίοι είχαν για χρόνια υπηρετήσει τον σκοπό της Επανάστασης.

Το τελευταίο συμπέρασμα αυτής της μελέτης σχετίζεται με τον αντίκτυπο των ναυτικών επιχειρήσεων του 1828-1829. Σε διπλωματικό επίπεδο υπήρξαν καθοριστικές για την εδραίωση της ελληνικής παρουσίας στην περιοχή του Αμβρακικού και την οριστική κατοχύρωση της Δυτικής Στερεάς στο ελληνικό κράτος. Έκτοτε, και μέχρι το 1912, ο Αμβρακικός θα αποτελούσε όχι πλέον μια κλειστή θάλασσα υπό οθωμανικό έλεγχο αλλά το σύνορο ανάμεσα στα δύο κράτη, αποκτώντας τα χαρακτηριστικά μιας διασυνοριακής περιοχής, όπου η έννοια του απαραβίαστου ορίου συμβαδίζει με τη διαδραστικότητα των δύο παραμεθορίων.[110] Τέλος, σε ψυχολογικό επίπεδο οι ναυτικές επιτυχίες, τη στιγμή της πραγματοποίησής τους, δημιούργησαν ένα κλίμα ενθουσιασμού στους Έλληνες της περιοχής, που έσπευσαν να καταταγούν στις ελληνικές δυνάμεις. Την ίδια στιγμή, όμως, δημιούργησαν και προβληματισμό για την τελική έκβαση των γεγονότων και συνδυάστηκαν με διασπορά πληροφοριών και παραπληροφόρησης, κυρίως, όμως, έθεσαν το ζήτημα της τύχης πόλεων όπως η Πρέβεζα, για την οποία οι κάτοικοί της αγωνιούσαν.

---

[109] Πρβλ. και τα συμπεράσματα του Κ. Α. Αλεξανδρή για τη σημασία της *ναυτικότητας* των Ελλήνων, ιδιαιτέρως των νησιωτών, στην επιτυχία του ναυτικού αγώνα κατά την Επανάσταση. Βλ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗΣ 1930, 171-172.

[110] ΔΟΝΟΣ 2017, 179.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Η επιστολή του Γεώργιου Λουρόπουλου[111]

Ἀγία Μαῦρα τή 2: Οκτωμβρίου 1828 ε.π.

Εκκλαμπρότατε

Τό κίνημα τῶν ἐλληνικῶν πλοίων καί στρατευμάτων, κατά τόν κόλπον Πρεβέζης ἔκαμεν νά ἀπεράσωμεν ἐδώ διά νά ἐμπορέσωμεν νά ἐγνωρήσωμεν εἰς τό μέρος νά ἀπεράσωμεν, καί διά νά ἐμπορέσωμεν διά μέσον φίλου από Πρέβεζα νά μάθωμεν καταλεπτῶς εἰς ὅσον δοξάζουν ἡ ἀρβανήτες ὁ ὁποῖος μᾶς ἔδωσεν νά καταλάβωμεν ὅτη ὁ Κιουταχῆς ἀνταποκρίνεται μέ τόν μεγάλον ἁρμοστήν τοῦ Ἰονικού Κράτους (ὁ ὁποῖος συζητεί ὅλον ἕνα ἐδώ) διά τήν παράδωσιν Πρεβέζης πρός αὐτούς. Ἡ ἴδησης αὐτή καθώς καί ἀπό ἐδώ ἔλαβα μεν ἀρκετάς πληροφορίας ὅτι και ὁ γγενεράλ Γ: ἔχει καθημερνήν ἀνταπόκρησην με τον ἐδώ τοποτηρητήν καθώς καί με τόν ἴδιον Μ. ἁρμοστήν, καί τά ίδιά του κινήματα κάνουν τόν καθέκαστον νά ἐποπτεύη πρός αὐτόν ἐπειδή εἶναι ἡμερες [...] σώζωνται εις Λουτράκι με τά ὀλίγα στρατεύματα όπου ἔχει καί ακόμα δέν ἐδηνήθεισαν νά εὐγάλουν τους Τούρκους όπου σώζωνται εις Καλβασαράν· και κάθε κινημά του εἶναι νεκρών δέν εδυνήθη οὔτε τον Ἀνδρέαν Ἤσκον νά λάβη με τόν ἑαυτόν του τοῦτα ὅλα γενικώς, ἔβαλαν εἰς <ὑ>ποψίαν τά μεταχηρημετά του καθῶς καί ἡ μεταχήρησις τῶν Ἄγγλων όπου ἐλευθέρως ομιλούσι περί την πατρική μου ὁ δυστηχείς Πρέβεζα, ἐάν ἔχει αὐτήν τήν κακήν τῦχειν νά πέση πηρκαϊά νά σέ καύσι παρά νά λάβει ἐκ νέου τηράνους· όποῦ ἤθελε σοῦ εἶναι ἀρκετή ἡ τυραννία τῶν τριάντα χρόνων όποῦ ἔλαβες. Μά δέν θελη τό ἐλπίσω αὐτώ ποτές ἕως ὅτου σώζεται διοικητῆς τῆς Ἑλάδος ὁ Κόμητας Ἰωάννης Καποδίστριας ὁ ὁποῖος θέλει πάρη ὅλλα εκείνα τά δραστήρια μέτρα διά νά ἐμποδίσει τούς κακούς σκοπούς τῶν ἀπατεώνων. Δέν μᾶς μνήσκει ἄλλο λοιπόν παρά νά δεώμεθα εἰς τόν Ὕψιστον Θεόν διά τήν ζωήν του καλού Κυβερνήτου μας, μένωμεν καί σᾶς ὑποσημιούμεθα

Ὁ ταπεινός της δούλος
Γεώργιος Λουρόπουλος

---

[111] Η μεταγραφή ακολουθεί τους κανόνες της διπλωματικής έκδοσης των εγγράφων· διατηρείται η ορθογραφία του πρωτοτύπου, ενώ κεφαλαιογραφήθηκαν σιωπηρά τα κύρια ονόματα.

Αρχεία

ΓΑΚ – ΚΥ, Συλλογή Γιάννη Βλαχογιάννη, Αρχείον Καποδιστριακής περιόδου, Φάκ. 81
ΓΑΚ – Αρχεία Νομού Κέρκυρας, Αρχείο Καποδίστρια, φ. 261 και 441
Ακαδημια Αθηνων, Αρχείο Κωλέττη

Πηγές – Βιβλιογραφία

[ΑΕΠ] 1971, *Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας*, τ. 1, Αθήναι
[ΑΕΠ] 1973, *Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας*, τ. 7, Αθήναι
[ΑΕΠ] 1981, *Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας*, τ. 13, Αθήναι
Αλεξανδρης Κ[ωνσταντίνος] Α., 1930, *Αι ναυτικαί επιχειρήσεις του υπέρ ανεξαρτησίας αγώνος 1821-29*, [Αθήνα]
Ασδραχας Σπύρος Ι. & Τσαρουχης Γιάννης (2006), *Παναγιώτης Ζωγράφος – Στρατηγός Μακρυγιάννης*, Αθήνα
Βακαλοπουλος Απόστολος Ε., 1982, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού. Η μεγάλη Ελληνική Επανάσταση*, τ. 6, Θεσσαλονίκη
Βαρφης Κωστής, 1994, *Το ελληνικό ναυτικό κατά την καποδιστριακή περίοδο. Τα χρόνια της προσαρμογής*, Αθήνα
Βασιλας Ηλίας Β., 2012, *Άπαντα*, Επιμ. Νίκος Δ. Καράμπελας, Πρέβεζα
Βερνικος Νικόλας, 2017, *Ιστορικά κείμενα της Βόνιτσας και το ευρωπαϊκό διπλωματικό προσκήνιο*, τ. 3, *1813-1832*, Αθήνα
Bétant Éli Ami, 1841, *Επιστολαί Ι. Α. Καποδίστρια, Κυβερνήτου της Ελλάδος, διπλωματικαί, διοικητικαί και ιδιωτικαί, γραφείσαι από 8 Απριλίου 1827 μέχρις 26 Σεπτεμβρίου 1831,* συλλεγείσαι μεν και καταταχθείσαι φροντίσι των αδελφών αυτού, εκδοθείσαι δε παρά Ε. Α. Βετάν, ενός των γραμματέων του Κυβερνήτου, ελληνιστί δε εκδίδονται δαπάναις Π. Δ. Στεφανίτση Λευκαδίου, ιατρού, μεταφρασθείσαι εκ του γαλλικού παρά Μιχαήλ Γ. Σχινά, τ. 2, Αθήνησιν, Τύποις Κωνσταντίνου Ράλλη
Church C. M. & Myres J. L., 1908, A Contribution to the Topography of North-Western Greece, *The Geographical Journal* 32/1, 47-54
Δασκαλακης Απ[όστολος] Β., 1967, *Κείμενα-πηγαί της ιστορίας της ελληνικής επαναστάσεως*, τ. 2, *Διπλωματικαί διαπραγματεύσεις. Εξωτερικαί σχέσεις της αγωνιζομένης Ελλάδος. Πρωτόκολλα και συνθήκαι διά την ίδρυσιν Ελληνικού Κράτους*, μέρος 1, *1821-1826*, Αθήναι
Δεσποτοπουλος Αλέξανδρος Ι., 1996, *Ο Κυβερνήτης Καποδίστριας και η απελευθέρωση της Ελλάδος*, Αθήνα
Dontas Domna N., 1966, *The Last Phase of the War of Independence in Western Greece*, Θεσσαλονίκη
Δοϊκας Γιάννης, 1991, *Παξινά ιστορικά μελετήματα*, Παξοί
Δονος Δημοσθένης Α., 2017, Οι παράλληλες επικράτειες του Αμβρακικού. Ο Βαυαρός αξιω-

ματικός Franz Xaver von Predl μεταξύ Πρέβεζας και Βόνιτσας, *Πρεβεζάνικα Χρονικά* 53-54, 151-197

Δρακος Θεόδωρος Κων, 2021, Πρεβεζάνοι ἀγωνιστὲς τοῦ ’21. Θεόδωρος Γιώτης καὶ Κωνσταντῖνος Γενοβέλης, *Πρεβεζάνικα Χρονικά* 57-58, 209-216

Ζαλοκωστας Γεώργιος, 1903, *Τα Άπαντα*, Αθήνα

Καραμπελας Νίκος Δ., 2017, Οι οχυρώσεις ενός στρατηγικού Περάσματος, *Πρεβεζάνικα Χρονικά* 53-54, 99-140

Κατηφορη Δέσποινα, 1987, Καταδρομή και πειρατεία κατά την Επανάσταση του 1821: φαινόμενα οικονομικών και κοινωνικών μετασχηματισμών, *Παρουσία* 5, 239-254

Κατσικαρελης Μιχάλης, [2021], Οι ναυτικές συγκρούσεις στον Αμβρακικό Κόλπο τα έτη 1828 και 1829 ως τα τέλη Μαρτίου. Γεγονότα, πλοία, τακτικές [υπό έκδοση στον τόμο των *Πρακτικών* του Συνεδρίου με τίτλο: «Ο Βάλτος στην Επανάσταση του 1821»]

Κοτσωνης Κωνσταντίνος Λ., 1990, Ο στρατηγός Dentzel και η στρατιωτική ανταρσία στη Δυτική Στερεά Ελλάδα (1829): αυτόγραφος έκθεσίς του, στο: *Ελληνογαλλικά. Αφιέρωμα στον Roger Milliex για τα πενήντα χρόνια της Ελληνικής παρουσίας του*, Αθήνα, 379-407

Κουτσονικας Λάμπρος, 1864, *Γενική Ιστορία της Ελληνικής Επαναστάσεως*, τ. 2, Αθήνα

Κωνσταντινιδης Τρύφ[ων Π.], 1951, Ο στόλος του Αλή Πασα και ο Κορσικανός κονδοτιέρος A. Bassano, *Ναυτική Επιθεώρησις* 221, 28-36

Κωνσταντινιδης Τρύφ[ων] Π., 1954, *Καράβια, καπετάνιοι και συντροφοναύται (1800-1830). Εισαγωγή εις την ιστορία των ναυτικών επιχειρήσεων του αγώνος*, Αθήνα

Λαζαροπουλος Ι[ωάννης] Αθ., 1936, *Το πολεμικόν ναυτικόν της Ελλάδος από ανεξαρτησίας μέχρι βασιλείας Όθωνος. Ιστορική μελέτη (ναυτική-στρατιωτική-πολιτική, 1821-1833)*, Αθήνα

[Λιγνος, Αντώνιος, Λεβιδης Αλέξανδρος & Πορίωτης Νικόλαος], 1924, *Αρχείον Γεωργίου Καραϊσκάκη (1826-1827). Εκδοθέν υπό του Ιστορικού Τμήματος του Γενικού Επιτελείου του Ναυτικού δι’ ανατυπώσεως εκ των τευχών 44 και 45 (Μαΐου – Αυγούστου 1924) της Ναυτικής Επιθεωρήσεως*, Αθήνα

Lieber Franz, 1823, *Tagebuch meines Aufenthaltes in Griechenland während der Monate Januar, Februar und März im Jahre 1822*, Leipzig

Λουκατος Σπύρος, 1993, Η Πρέβεζα κατά τον αγώνα της ελληνικής ανεξαρτησίας, στο: Β. Γ. Αυδικος (Επιμ.), *Η ιστορία της Πρέβεζας. Πρακτικά Α΄ Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου, (Πρέβεζα 22-24 Σεπτεμβρίου 1989)*, Πρέβεζα, σ. 180-217

Μεταλληνος Κωνσταντίνος, 2016, *Ο ναυτικός πόλεμος κατά την Ελληνική Επανάσταση 1821-1829*, τ. 1-2, Αθήνα

Μητσης Νίκος Θεοδ., 2021, *Μάχες στη Βόνιτσα και η απελευθέρωση της Δυτικής Ελλάδας στα 1828-1829 (Ξηρόμερο, Βόνιτσα, Μακρυνόρος, Καρβασαράς, Ναύπακτος, Μεσολόγγι)*, Βόνιτσα

Μουστακης Γιώργος Ι., 2002, *Τα Πρεβεζάνικα*, Πρέβεζα

Murolo David Alberto, 2021, Cenni biografici sugli italiani recatisi in Grecia 1821-1830, στο: *Il sostegno degli Italiani alla Rivoluzione Greca 1821-1832. Prove generali del Risorgimento*, Atene, 532-591

Ξενος Στέφανος, 1861, *Η ηρωΐς της Ελληνικής Επαναστάσεως ήτοι σκηναί εν Ελλάδι από του έτους 1821-1828*, τ. 1, Λονδίνο

Παπαδοπουλος Στέφανος, 1962, *Η επανάσταση στην Δυτική Στερεά Ελλάδα μετά την πτώση του Μεσολογγίου ως την οριστική απελευθέρωσή της 1826-1832*, Θεσσαλονίκη

Πρεβελακης Ε. & Καλλιατακη-Μερτικοπουλου Κ. (Επιμ.), 1996, *Η Ήπειρος, ο Αλή πασάς και η Ελληνική Επανάσταση. Προξενικές εκθέσεις του William Meyer από την Πρέβεζα*, τ. 1 *(1819-1821)*, τ. 2, *(1822)*, Αθήνα

Raybaud Maxime, 1824, 1825 *Mémoires sur la Grèce, pour servir à l'Histoire de la Guerre de l'Indépendance, accompagnés de plans topographiques*, τ. 1-2, Paris

Ρωσσος Κων(σταντί)νος Δημ., 2009, *1790 μ.Χ. – 1860 μ.Χ. Ο Αμβρακικός πεδίο πολεμικών συγκρούσεων μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων*, Αθήνα

Ρουσσος Μηλιδωνης Μάρκος Ν., 1988, Το μνημείο των Φιλελλήνων στο Ναύπλιο, ανάτυπο από το περιοδικό *Σύγχρονα Βήματα* 68, Αθήνα

Σακκης Δημήτρης Α., 2003, Το κίνημα του Velli Pascia στην Πρέβεζα τον Αύγουστο του 1820, *Πρεβεζάνικα Χρονικά* 39-40, 113-132

Σιμοπουλος Κυριάκος, 1980, *Πώς είδαν οι ξένοι την Ελλάδα του 21*, τ. 2, *1822-1823*, Αθήνα

Σκλαβενιτης Σπύρος & Νικολαου Χρύσα, 2010, Η δεύτερη κατάληψη της Πρέβεζας (1806) μέσα από τις αναφορές του προξένου της Επτανήσου Πολιτείας Νικολάου Ζαμπέλη, στο: Μ. Βρελλη-Ζαχου & Χ. Σταυρακος (επιστ. Επιμ.), *Πρέβεζα Β΄. Πρακτικά του Δεύτερου Διεθνούς Συμποσίου για την Ιστορία και τον Πολιτισμό της Πρέβεζας (16-20 Σεπτεμβρίου 2009)*, τ. 2, Πρέβεζα, 3-27

Σουτσος Αλέξανδρος, 1858, *Συλλογή των εις το εξωτερικόν Δημόσιον Δίκαιον της Ελλάδος αναγομένων εγγράφων*, Αθήναι

Spandoni Domenico, 1935, Il corso Francesco Passano iniziatore di Mazzini alle sette, *Archivio storico di Corsica* (pubblicazione trimestrale) XI/3, 321-347

Σταμουλη Ρόδη, 1996, Η συνθήκη της Πρέβεζας (25 Δεκ. 1800) και η απήχησή της στα 1828, *Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά* 5, 403-454

Σταμουλη Ρόδη, 2000, Πολιτικές κινητοποιήσεις των Πρεβεζάνων μετά τον «Χαλασμό» (1798-1801), *Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά* 6, 305-398

Συνεσιος Λάζαρος, 1996, Το Στόμιον της Πρεβέζης. Τα μίστικα και άλλα πολεμικά ναυτικά γεγονότα, *Πρεβεζάνικα Χρονικά* 31-32, 53-63

Σφυροερας Βασίλειος, 1975, Σταθεροποίηση της Επαναστάσεως 1822-1823, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. 12, 212-286

Τρικουπης Σπυρίδων, 1854, 1857, *Ιστορία της Ελληνικής Επαναστάσεως*, τ. 2, 4, Αθήνα

[Φορνεζης Ερρίκος, μτφρ. ΚΤΜ= Καλλιόπη Καμπούρογλου], 1884, Οι Φιλέλληνες, *Εβδομάς* 1/2, 9-10

Χιωτης Παναγιώτης, 1874, *Ιστορία του Ιονίου Κράτους από της συστάσεως αυτού μέχρι ενώσεως (έτη 1815-1864)*, τ. 1, Ζάκυνθος

Αντίγραφο μίστικου. Δημιουργός: Ευάγγελος Γρυπιώτης